

Onsdagen den 10 mars

Kl. 19.30

Förhandlingarna leddes till en början av fru andre vice talmannen.

§ 1 Föredrogs jordbruksutskottets betänkande nr 5 i anledning av motion angående ersättningen för älgskada.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 2 Avlösningssystem för jordbrukare vid sjukdom och semester

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande nr 6 i anledning av motioner om ett avlösningssystem för jordbrukare vid sjukdom och semester.

Herr JOHANSSON i Växjö (c):

Fru talman! Jag skulle väl kunna vara fullt belåten med att jag här har fått min motion tillstyrkt. Det kommer inte att tillsättas en speciell utredning som jag och min medmotionär Tage Sundkvist hade yrkat på men motionen kommer att överlämnas till en utredning som skall se över sambruksföreningarnas verksamhet. Jag skulle vilja skicka med ett ord på vägen till utredarna av vår motion och de andra motionerna – det finns ytterligare två motioner med samma önskemål om ett avbytarsystem för jordbrukare.

Jag hoppas att man i större perspektiv tar upp förslaget, så att det inte bara kommer att gälla de eventuella sambruksföreningar som kommer till stånd med anledning av denna utredning, utan att man försöker lösa problemet genom ett avbytarsystem för hela den svenska jordbrukarkåren.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 3 Offentliga utfrågningar i riksdagens utskott

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande nr 17 i anledning av motioner om offentliga utfrågningar i riksdagens utskott.

I detta betänkande behandlades motionerna

nr 86 av herr Helén m. fl., såvitt avsåg hemställan punkt 5, vari yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde att grundlagbered-

Onsdagen den

10 mars 1971

*Avlösningssystem
för jordbrukare vid
sjukdom och
semester
Offentliga utfråg-
ningar i riksdagens
utskott*

ningen skulle få i uppdrag att under 1971 lägga fram ett förslag om offentliga utskottsutfrågningar i riksdagen i enlighet med förslaget i motionen,

nr 114 av herr Bohman m. fl., såvitt avsåg hemställa punkt 4, vari yrkats att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa att Kungl. Maj:t gav grundlagberedningen i uppdrag att påskynda utredningen rörande möjlighet för utskotten att hålla öppna sammanträden,

nr 288 av herrar Ahlmark och Ullsten, vari yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa om att grundlagberedningen fick i uppdrag att under 1971 lägga fram förslag om offentliga utskottsutfrågningar i den svenska riksdagen.

Utskottet hemställde, att riksdagen skulle avslå motionerna

1) nr 86 såvitt avsåg hemställa punkt 5,

2) nr 114 såvitt avsåg hemställa punkt 4, samt

3) nr 288.

Reservation hade avgivits av herrar Nelander (fp), Ahlmark (fp), Werner i Malmö (m), Fiskesjö (c) och Schött (m), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med anledning av motionerna nr 86 och nr 114 i denna del samt nr 288 i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde att grundlagberedningen fick i uppdrag att under 1971 lägga fram ett förslag om offentliga utskottsutfrågningar på sätt reservanterna angivit.

Herr AHLMARK (fp):

Fru talman! Det finns vissa slag av reformkrav, där problemet inte är om de kommer att genomföras, utan när de kommer att genomföras. Det går att streta emot under några år, ibland ganska många. Till slut blir opinionen för reformen så stark att de motsträviga inte vågar vidhålla sitt motstånd. Kravet på enkammarriksdag är det stora exemplet. Kravet på offentliga utskottsutfrågningar – fastän det är mycket mindre viktigt – är av samma typ: det är troligen en tidsfråga innan det blir verklighet.

Och skälet till att den här förändringen sannolikt kommer att genomföras under 1970-talet är att skälen för den är så starka. Riksdagens utskott samlar ofta in information, bl. a. genom utfrågningar av experter, företrädare för organisationer och andra. Enligt vår mening bör utfrågningar av det slaget få en ökad betydelse. Utskotten bör kunna kalla in också statsråd för att ytterligare tränga in i viktiga frågor och propositioner. Genom muntligheten och frågeformen kan man dra fram informationer som annars lätt döljs eller försvinner.

Då är frågan: varför skall en sådan utfrågning ske bara innanför slutna dörrar? Varför bör de informationer, som ett utskott kan dra fram, på det viset förbehållas endast utskottet? Vad finns det för skäl mot att göra utfrågningar av den typen offentliga?

Ett skäl kan vara att materialet är hemligt. Det kan gälla vissa utrikes- eller försvarspolitiska frågor. Och då är det klart att man också i fortsättningen skall kunna hålla slutna utfrågningar. Vårt förslag går ju ut på att ge utskotten rätt, men inte skyldighet, att hålla öppna utfrågningar.

Ett annat skäl kan vara att man får mera uppriktiga svar, om de avges bara inför utskottet. Man slätar över och glider förbi, om massmedia är närvarande, säger man. Den tanken tror jag ofta överdrivs väldigt mycket. Men ibland kan man naturligtvis tänka sig att en person som skall utfrågas kan ange bärande skäl för varför det bör ske i slutna former. Och det vi föreslår är alltså ingenting som hindrar detta.

Fler hållbara skäl än så mot offentliga utskottsutfrågningar kan jag inte finna. Man har anfört andra synpunkter, men de bygger på missuppfattningar eller på värderingar som jag omöjligt kan dela. Några har sagt att överläggningarna i utskotten skulle förlora på om de skedde offentligt. Vi har heller aldrig föreslagit något sådant. Det är själva *utfrågningen* av någon utomstående, inte utskottets överläggning och beslut, som vi anser bör kunna bli offentlig.

Andra har sagt att vi inte i detalj kan överta det amerikanska systemet. Det är också rätt, och ingen har visat det mera utförligt än Ola Ullsten, Thorbjörn Fälldin, Rune Gustavsson i Alvesta och jag, som 1968 lade fram en utförlig utredning i en motion där vi just visade på skillnaderna mellan svensk parlamentarism och det amerikanska dualistiska systemet. Däremot har vi inte sagt att de institutioner som här i Sverige ersätter en del av de amerikanska utfrågningarna – remisser, enkla frågor, interpellationer, debatter i riksdagen i övrigt, parlamentariska utredningar – kan kompletteras och förbättras genom offentliga utfrågningar i ett utskott.

Ibland har vi hört att intresset skulle tas bort från kammardebatten med en offentlig utfrågning. Det är säkert felaktigt. Tvärtom skulle intresset för riksdagen öka med en sådan reform, vilket också skulle öka intresset för kammarens överläggningar. Man skulle också kunna föra fram till offentligheten mer material i förväg i olika frågor, vilket i sin tur skulle stimulera massmedia att skriva om de frågorna när de når kammaren.

Det här reformkravets utveckling är ganska intressant. Vi var några unga liberaler som förde fram det till folkpartiets landsmöte, partikongressen, 1966. Efter en hård debatt fick vi beslut på att saken skulle utredas inom partiets ram. Men parallellt med detta började vi sedan driva saken i riksdagen. 1967 kom den första motionen. Ingen enda i konstitutionsutskottet lär då ha yttrat sig i saken. Ett enigt avslag i de mest kärva ordalag. När konstitutionsutskottets ordförande skulle bemöta mig i första kammaren, ansåg han sakskäl vara så överflödiga att han bara med en enda mening yrkade bifall till utskottets avslagskrav.

Då lade vi året därpå fram en egen utredning på 29 sidor, det hittills mest utförliga som skrivits i saken i Sverige. Det har sagts mig att 1968 års motion var så klar och upplysande att den också användes i undervisningen vid något universitet. Då ökade utskottet sitt yttrande från fem kärva rader till sju halvkärva. Man utslet inte längre att grundlagberedningen skulle syssla med ärendet, en generositet som herr Adamsson gjorde en blank reservation mot. Fortfarande var det ett enigt utskott som avstyrkte tanken, och i debatten i andra kammaren tyckte herr Adamsson att det var att "missbruka rätten till tryckningen av en motion" när man lämnade in en motion av det här slaget.

Så tog då i november 1969 folkpartiet ställning till en utredning om

offentliga utskottsutfrågningar och skisserade på sin partikongress hur systemet skulle fungera också i sina detaljer. 1970 gick så folkpartiet in för den här reformen i en partimotion och i utskottet. Äntligen blev det en reservation från liberalerna. Äntligen blev det ett hårt tryck på den konservativa majoriteten. Äntligen började de motsträviga att tvingas argumentera. Och vad som då återstod var främst hänvisningar till grundlagberedningen, som skulle syssla med ärendet.

I år har frågan ytterligare utvecklats. Förutom folkpartiet har också moderaterna ställt sig bakom reservationen liksom en av de tre centerpartisterna. Vi vet ju att meningarna i grundlagberedningen är synnerligen delade. Vi har ingen som helst garanti för att vi får ett positivt förslag därifrån om offentliga utskottsutfrågningar. Därför finns det alla skäl för riksdagen att nu göra en viljeyttring så att vi så snabbt som möjligt får ett sådant förslag. Det är lätt att genomföra den här reformen. Den bör inte förhalas länge till.

Nu tror jag inte heller att utskottets majoritet är beredd att använda den föraktfulla tystnaden från 1967 eller de nedsättande glosorna från 1968 när det gäller att beskriva vårt reformkrav. Ute i samhället har det vuxit fram ständigt ökande krav på mer av insyn i de organ där makten finns och besluten fattas. Fler och fler begär sakskalet för slutenhet. De menar i god liberal anda att det är sekretessen och inte offentligheten som behöver motiveras. I debatten har kravet på mer av raka och rejäla besked från de makthavande vuxit sig starkt. I utfrågningar och intervjuer utsätts politiker, experter och företrädare för institutioner och organisationer i dag för en mycket mer närgången granskning än för tio år sedan.

Fortfarande kan kanske någon ärrad veteran från Helgeandsholmen uppleva vårt önskemål om offentliga utfrågningar i utskott som nästan ett brott mot naturens ordning eller åtminstone mot goda seder. Men ute bland människorna skulle en sådan ökad öppenhet bara framstå som naturlig och angelägen. Och de värderingarna kommer att tvinga sig fram en dag i ett beslut i saken också här i riksdagen. Vi kan korta ner väntetiden genom att nu i dag rösta på reservationen till konstitutionsutskottets betänkande nr 17. Jag yrkar bifall till den reservationen.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Fru talman! Konstitutionsutskottet har i dag avlämnat några betänkanden som nästan alla berör frågor som för närvarande behandlas av grundlagberedningen.

Som alla känner till kan inte grundlagen ändras utan beslut av två riksdagar, åtskilda av nyval. I allmänhet behöver besluten fattas först vid 1973-års riksdag för att eventuellt bekräftas av 1974-års riksdag, och först därefter kan förslagen genomföras. I något fall kan det vara önskvärt att beslut fattas redan år 1972 till vägledning för kandidatnominering.

Grundlagberedningen är inställd på att år 1972 lägga fram ett mycket utförligt förslag. Ambitionen är att det skall täcka så mycket som möjligt av grundlagsområdet. Det är helt naturligt att man under sådana förhållanden hänvisar till arbetet inom grundlagberedningen, och det vill jag även göra i denna fråga. Per Ahlmark har länge haft offentliga

utskottsutfrågningar som käpphäst. På nytt har han satt sig upp på den och fått några medridare. Nu avser han att rida in på denna käpphäst redan år 1971. Det står nämligen uttryckligen i reservationen att grundlagberedningen skulle få i uppdrag att under år 1971 lägga fram förslag om offentliga utskottsutfrågningar. Det betyder två saker:

Utredningen får för det första bryta sitt nuvarande arbetsschema. Den måste utforma ett separat betänkande som skall läggas fram år 1971. Det kan innebära en fördröjning, men framför allt innebär det att denna fråga brytes ut ur sitt sammanhang. Det finns nämligen ett betydande sammanhang mellan frågan om de offentliga utskottsutfrågningarna och den övriga verksamheten inom grundlagberedningen, framför allt frågan om hur vi vill att riksdagsarbetet i dess helhet skall vara utformat.

Herr Ahlmarks reservation innebär för det andra ett bestämt uppdrag till grundlagberedningen. Han vill nedbringa väntetiden genom ett uttalande i den riktningen från riksdagen. Ja, inte ens på förslag från herr Ahlmark kan riksdagen överge den procedur som gäller för antagande av grundlagar. Man kan inte fatta beslut om ett förslag som detta, vare sig grundlagberedningen lägger fram ett separatbetänkande år 1971 eller behandlar frågan i ett betänkande som avlämnas år 1972.

Sedan kan man naturligtvis ha olika uppfattningar om värdet av offentliga utskottsfröhr. Till den frågan vill jag ta ställning först efter det en utredning är framlagd av grundlagberedningen.

I reservationen anförts vissa skäl som herr Ahlmark utvecklade vidare i sitt anförande. Det står t. ex. i reservationen: "Det skulle kunna ge utskotten ökade möjligheter att tränga in i ärenden och effektivt utöva riksdagens kontrollfunktioner." Jag vet inte vad som åsyftas, men jag har svårt att föreställa mig att generaldirektörer och andra skulle vara villigare att ge upplysningar i TV-lampornas sken än eljest. Av herr Ahlmarks anförande fick man närmast intrycket att motsatsen kunde bli fallet. Det står också i reservationen att det skulle bidra till att driva fram flera informationer. Det är jag inte heller övertygad om. Däremot är det väl uppenbart att sådana utskottsfröhr skulle ge ökad information åt den allmänhet som via TV eller andra massmedia får del av dem. Men mot detta måste ställas den olägenhet som kan följa med den förryckning av utskottsarbetet som skulle bli följden, med risken för att sensationerna skulle få stort utrymme och framför allt med att intresset skulle dras bort från kammardebatterna. Herr Ahlmark påstår att intresset för kammardebatterna skulle öka om man hade sådana utskottsutfrågningar. Det är inte säkert. Resultatet kan bli att ärendena betraktas som avgjorda i och med behandlingen i utskottet och att massmedias uppmärksamhet upphör sedan det offentliga utskottsfröhret avslutats.

Dessa synpunkter kan ställas mot varandra och de får naturligtvis prövas inom grundlagberedningen. För min del ber jag därför, fru talman, att få yrka bifall till konstitutionsutskottets hemställan.

Herr AHLMARK (fp):

Fru talman! Jag tyckte att herr Johansson i Trollhättan höll ett utmärkt anförande; han visade risken av att överlämna detta ärende till grundlagberedningen utan någon som helst vägledning från riksdagen.

Herr Johansson sitter i grundlagberedningen och kan påverka dess arbete. Alla argument han anförde var, såvitt jag förstår, utan något undantag argument mot offentliga utskottsutfrågningar.

Han började med att säga att utredningen skulle få bryta sönder sitt arbetsschema med vårt förslag. Det låter mycket allvarligt. Man tänker sig en utredning som nästan faller i bitar på något sätt. Men vad det egentligen gäller är alltså ett separatbetänkande om offentliga utskottsutfrågningar. Det är ingen svårighet att lägga fram ett sådant delbetänkande. Grundlagberedningen har gjort det förr. En hel rad statliga utredningar lägger fram separatbetänkanden för att få en snabbare behandling och för att slippa diskutera allt material på en och samma gång.

Det kan bli en väldig fördröjning, säger herr Johansson i Trollhättan. Hur kan det bli en fördröjning, om man *snabbar på* behandlingen av en delfråga inom grundlagberedningen? Det kan vi reserveranter inte fatta. Tvärtom går det väl fortare om man snabbar på behandlingen av en fråga än om man inte gör det.

Vidare säger herr Johansson i Trollhättan att det finns ett samband med annat i riksdagsarbetet. Jag skulle vilja fråga honom: Finns det någonting i riksdagsarbetet, någon tänkbar reform, som skulle kunna göra offentliga utskottsutfrågningar orimliga eller omöjliga? Såvitt jag förstår överväger man ingenting i grundlagberedningen som gör reservationens tanke mindre lämplig.

Herr Johansson i Trollhättan frågar: Vad åsyftas med reservationens formulering om att man bättre skulle kunna tränga in i ärenden i utskott? Vi åsyftar bl. a. att man inför offentligheten skulle kunna fråga ut statsråd i utskotten, vilket man i dag inte gör. Man skulle alltså, t. ex. när man behandlar näringspolitiken, kunna kalla in industriminister Wickman och fråga ut honom om en del saker. Man skulle när man behandlar u-landsfrågan i utrikesutskottet kunna kalla in utrikesministern och fråga honom om bl. a. ländervalet. Jag skulle kunna ta upp flera viktiga frågor, där man kan kalla in det ansvariga statsrådet för att ställa preciserade frågor och på det viset tränga in i propositionens avsikter och formuleringar bättre än man kan göra i dag.

Sedan säger herr Johansson i Trollhättan att "sensationerna" ibland skulle kunna få göra sig breda om det blev offentliga utskottsutfrågningar. Jag vet inte riktigt vad herr Johansson menar med sensationer, när man frågar ut ett statsråd inför offentligheten. Det är inte fråga om en debatt, det gäller att ställa frågor till statsrådet. Han skall besvara de frågorna inför utskottet. Vad är det som är sensationen: är det att man får en större insyn i vad som tilldrar sig bakom kanslihusets kulisser? Eller är det att vissa besked, som annars inte lämnas, då kommer fram i en utskottsutfrågning? Det är ju själva tanken med utskottsutfrågningen. Eller är det själva formen, att man ställer frågor, som är så obehaglig att det kan sägas vara sensation? Det är annars den vanliga tekniken på presskonferenser vid en rad olika tillfällen.

Vidare säger herr Johansson i Trollhättan att intresset skulle kunna dras från kammardebatterna. Jag bemötte det argumentet i mitt tidigare anförande. Jag tror tvärtom att med utfrågningar av en organisationsföreträdare (ett statsråd, en expert e. d.) ökar intresset sedan för själva

debatten i kammaren. Tanken är ju inte att *debatten* i utskottet skall vara offentlig utan att det är *utfrågningen* som skall vara det. Jag tror tvärtom att man på detta sätt ökar intresset för hela riksdagens arbete, att man stärker parlamentets kontrollfunktion. För oss liberaler är det ett utomordentligt starkt argument därför att vi vill stärka riksdagens ställning i samhällslivet och i den politiska debatten.

Jag har därför en känsla av att herr Johansson i Trollhättan i sitt relativt korta anförande har lyckats rada upp nästan alla möjliga och omöjliga skäl mot offentliga utskottsutfrågningar. Sedan vill han att vi skall överlåta denna fråga utan vägledning till grundlagberedningen, där herr Johansson i Trollhättan är en inflytelserik ledamot. Jag tror inte det – jag tror vi bör rösta på reservationen.

I detta anförande instämde herr Wedén (fp).

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Fru talman! Jag hade inte väntat mig att herr Ahlmark eller herr Wedén skulle ha förtroende för mig som ledamot av grundlagberedningen, men kanske hade jag väntat mig litet större förtroende för herr Lundström, folkpartiets företrädare inom grundlagberedningen.

Sedan menade herr Ahlmark att det skulle gå så lätt att få fram ett separatbetänkande och att sådana är så vanliga. Låt mig då säga att herr Ahlmark och jag på en punkt är helt överens, nämligen att herr Ahlmark syftar till att grundlagberedningen skall lägga fram ett separatbetänkande. Grundlagberedningen har eljest avsett att lägga fram ett samlat förslag till riksdagsordning, där hela proceduren i riksdagen, i utskott och i kammare, skall behandlas. Herr Ahlmark vill skilja ut en sak, som han har gjort till sin speciella fråga, och få ett betänkande på denna. Så kan naturligtvis var och en som är engagerad för en detalj göra, men nog tror jag att riksdagen i sin helhet bör försöka få en samlad bedömning av detta.

Låt mig sedan ta upp de punkter som herr Ahlmark behandlade. Den första punkten gäller att man skulle kunna få viktiga upplysningar. Ja, visst kan man få det i utskottet, men det är inte offentligheten som gör att man kan få upplysningar från exempelvis industriministern. Han svarar inte enbart när offentlighetens strålkastarljus i form av TV riktar mot honom. Den möjlighet att fråga honom, som herr Ahlmark talar om, finns i rikt mått här i kammaren.

Jag tycker mig komma ihåg att herr Ahlmark ibland interpellerar, och då får han ju möjligheter att ställa frågor till både det ena och det andra statsrådet. Herr Ahlmark vill flytta in denna möjlighet i utskotten.

Då kommer jag över till den andra punkten, nämligen intresset för kammardebatten. Om herr Ahlmark ställer frågor inom utskottet till ett statsråd, är det ju inte säkert att massmedia ägnar saken samma intresse när herr Ahlmark upprepar eller kompletterar dessa frågor inför kammaren. Det är möjligt att det är bättre att ha utfrågningarna inom ett litet utskottsrum där massmedia får komma in än här i kammaren, men det är också möjligt att det är fel och att det drar intresset från kammardebatten. Det är ju här i kammaren som besluten fattas, inte i

utskotten. Dessa synpunkter måste man väga mot varandra.

Jag menade sedan att det kan bli sensationerna som dominerar. Ja, det kan det ju bli genom det urval man gör. Det är inte de vanliga utskottsfrågorna som kommer att bli föremål för utfrågning, utan det är vid vissa tillfällen utfrågningar anordnas. Det kan förrycka rytmen i utskottsarbetet. Den svenska riksdagens utskott är internationellt kända för sin grundlighet i sakbehandlingen av frågorna, men inte ens för de svenska utskotten står en obegränsad tid till disposition. Man måste ransonera tiden för att hinna med alla de ärenden vi har att behandla under ett riksdagsår. Då kan det hända att sakbehandlingen blir lidande på att alltför stor uppmärksamhet ägnas åt vissa saker, som har ett speciellt massmediaintresse. Detta intresse behöver inte vara av ondo, men det kan förrycka sakbehandlingen inom utskotten.

Nu lär jag inte övertyga herr Ahlmark om att man bör pröva det här i grundlagberedningen. Han har gjort sin prövning, men för min del föredrar jag att göra denna prövning inom grundlagberedningen.

Herr HERNELIUS (m):

Fru talman! Den föregående talaren gick in på sakfrågorna, liksom herr Ahlmark. Jag skall inte göra det. Jag skall nöja mig med att förverkliga en kär tanke, nämligen att räcka en blomma till herr Ahlmark och hans medhjälpare för den entusiasm de visat i denna fråga och det arbete de lagt ner. Jag vill också gärna ge en blomma till centerpartiets företrädare herr Fälldin -- kanske har han också kamrater bakom sig inom sitt parti -- och ävenledes åt de moderata ungdomarna, som inom moderata samlingspartiet bidragit till propagandan för en reform i detta avseende. Jag vill gärna tillägga att i och för sig är det ju inte onaturligt att ungdomsförbundarna agerar. Det är väl också naturligt att något äldre i partiet så småningom tar intryck av detta, vi må vara ärriga veteraner, som en del kanske är, eller fååriga och mindre ärriga.

En av anledningarna till att tidigare propåer icke mött samma gensvar inom utskottet har väl varit att propåerna varit ganska suddiga under lång tid. Det har inte varit riktigt klart om man syftat till det amerikanska systemet, som faktiskt åberopats i många utredningar. Det har inte varit klart om man skulle tvinga folk inför utskott eller inte. Det har inte varit klart vilken diskretionär prövning som skulle utövas, etc. etc. Nu har ekvationen hyfsats och det har blivit lättare att ta ställning till den.

Sedan vill jag också säga att herr Ahlmark kanske inte verkade riktigt insatt på alla punkter, eftersom han talade om hur bra det vore om utrikesministern kunde komma till utrikesutskottet. Det har utrikesministern kunnat så länge utrikesutskottet har funnits. Även när det gäller övriga utskott har statsråd fr. o. m. detta år möjlighet att närvara på utskottets inbjudan och kallelse.

Jag vill också gärna göra en liten personlig bekännelse. En av anledningarna till att jag tänkt om i denna fråga har varit den annorlunda information som informationsmedia har givit från riksdagen under de senaste åren. Det har blivit såväl i televisionen och radion som i pressen en koncentration kring det som försiggår utanför kammaren och inte kring det som försiggår i kammaren. Det har blivit en koncentration kring

sådant som fredagens uppgörelse om annonsskatt, vilket i och för sig är naturligt, och gårdagens överläggningar om vissa lagar – allt saker och ting som utspelas utanför kammaren. Vad som händer i kammaren har drunknat mer och mer, sannolikt därför att kammardebatten anses ganska betydelselös. Saken har varit uppgjord i och med att utskottet sagt sitt eller – ännu värre – i och med förhandlingar innan utskottet börjat sammanträda, som väl fallet är i dag när ett visst utskott sammanträdde kl. 17. Under sådana omständigheter är det i och för sig naturligt att informationsmedia sökt sig till andra källor än kammardebatterna. Men därmed har informationen om vad som försiggår i kammaren, vad som förs ut härifrån av lagar och förordningar och synpunkter till allmänheten, brustit och blivit lidande. Det är en av orsakerna till att grundlagberedningen beslutat verkställa en första liten undersökning om pressreferaten om riksdagens verksamhet de senaste åren jämfört med tidigare år.

För min del tror jag att man till följd av denna förskjutning i informationsverksamheten från det kanske något mera torra till det mer sensationella måste överväga om man inte skall ge offentlighet åt vissa utskottssammanträden, sammanträden där det alltså finns möjlighet till frågestunder men självfallet inte sammanträden där besluten fattas, ty det måste väl som i de flesta andra länder bli en fråga bakom stängda dörrar innan resultaten presenteras och då ger upphov till debatter. Kan man få denna frågestund redan i utskotten offentlig kan den stimulera debatten innan kammaren fattar beslut. Därför är jag, fru talman, beredd att tänka om på denna punkt.

Samtidigt vill jag gärna säga att jag inte kan ansluta mig till reservationen i dag. Den reservationen tidsbeställer grundlagberedningens utlåtande till 1971. Grundlagberedningen har redan gjort en ganska omfattande utredning i dessa frågor. Kvar står egentligen bara några ytterligare utredningar som gäller pressinformation, radio- och TV-information plus beslutsprocessen. På den punkten har vi varit eniga om att vi skall avvakta erfarenheterna från den första enkammaren.

Grundlagberedningen tänker alltså senast i början av 1972 ta ställning till dessa frågor. Därigenom går ingen tid förlorad, eftersom det är fråga om grundlagsändringar. Att vifta med 1971 är med andra ord ett slag i luften, eftersom vi inte vinner en minut, inte en dag och inte en månad i sammanhanget. Vi måste ändå vänta tills det blir tid för grundlagsändringar.

Herr AHLMARK (fp):

Fru talman! Jag är glad över att Allan Hernelius har tänkt om i denna fråga. Vi tar naturligtvis alla intryck av argument och en händelseutveckling, och det var mycket stimulerande att lyssna till en så ärlig bekännelse om en tankeutveckling. Jag hoppas att det är fler veteraner från Helgeandsholmen som präglas av den utvecklingen.

Herr Johansson i Trollhättan säger att man kan få viktiga upplysningar också i en debatt om enkla frågor och interpellationer i riksdagen. Det vet ju var och en som deltagit i sådana debatter, hur oerhört svårt det ibland kan vara att dra ur vissa uppgifter ur ett statsråd i en

debattsituation. Det är mycket enklare i en utfrågning. Det är anledningen till att journalisterna ofta får fram fakta mycket lättare i en utfrågning i TV eller en tidning än vad riksdagsmännen kan göra i interpellationer.

Herr Johansson sade: men offentligheten, den är väl inte särskilt bra ändå? Den är väl onödig? Utfrågningen kan vi ha också innanför slutna dörrar, menar man. Det är klart att man kan. Med det viktiga är att man genom *offentliga* utfrågningar för ut informationen inte bara till utskottets ledamöter utan till hela svenska folket, dvs. till den del som är intresserad av politik, och får en allmän debatt i tidningarna, ute i landet, som sedan kan påverka riksdagens ställningstagande och den allmänna politiska utvecklingen. Att man skulle dra intresset från kammardebatterna tror jag inte på. Den uppfattningen bygger på föreställningen att det finns ett fixt utrymme i radio, TV och tidningar för riksdagsreferaten. Jag tror detta utrymme kan öka, om riksdagen blir mera intressant. Ett sätt att göra riksdagen mera intressant är offentliga utskottsutfrågningar.

Herr Johansson i Trollhättan säger att man skulle förrycka utskottsarbetet. Antag att vi i konstitutionsutskottet hade möjlighet till offentliga utfrågningar under denna vårriksdag! Jag kan bara tänka en fråga som vi skulle vilja ha en offentlig utskottsutfrågning på. Det gäller presstödet konstruktion. På vilket sätt skulle det förrycka konstitutionsutskottets arbete våren 1971, om vi kallade in t. ex. ansvariga statsrådet Carl Lidbom till en utfrågning om presstödet konstruktion och frågade ut honom om varför förslaget ser ut som det gör? Jag tror att det tvärtom skulle öka intresset för politiken och denna fråga. Svarar han bra är det en triumf för regeringen, svarar han dåligt blir det tvärtom.

Till slut: herr Johansson i Trollhättan skämtar antagligen, men det är väl lika bra att bemöta det, i fall det skulle vara allvarligt menat. Han frågar: Har ni inte förtroende för Birger Lundström i grundlagberedningen? Nu råkar det vara så att herr Lundström arbetar för just denna reform som vi driver i vår reservation. Han har arbetat för den ganska länge i grundlagberedningen, och han skulle få ett starkt stöd där för sitt arbete, om riksdagen nu följde reservationen.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Fru talman! Får jag bara konstatera ett par saker!

Det är helt möjligt för konstitutionsutskottet att kalla in statsrådet Carl Lidbom och höra honom om uppbyggnaden av presstödet. Det enda som inte kan ske är att press, radio och TV är närvarande. Men meningen med alla sådana här utskottsförhör är ju att riksdagsledamöterna skall ställa frågorna. Herr Ahlmark tyckte det var svårt att få svar från statsråd här i kammaren. Det är riksdagsledamöter – herr Ahlmark och andra – som vid eventuella utskottsförhör kommer att få ställa frågorna.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Nelander m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Ahlmark begärt

votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 17 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Nelander m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Ahlmark begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 208
Nej — 104
Avstår — 4

§ 4 Det statliga utredningsväsendet

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande nr 18 i anledning av motioner om det statliga utredningsväsendet.

I detta betänkande behandlades

motionen nr 86 av herr Helén m. fl., i den del motionen avsåg utredningsväsendet punkt 6, vari yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa att Kungl. Maj:t utfärdade en normalinstruktion för de statliga utredningarna och rekommenderade att utredningarnas faktamaterial offentliggjordes på ett tidigare stadium än hittills och att offentliga utfrågningar borde utgöra en del av utredningarnas arbete, samt

motionen nr 114 av herr Bohman m. fl., i den del motionen avsåg utredningsväsendet punkt 5, vari yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa att Kungl. Maj:t gav grundlagberedningen till känna vad i motionen anförts om det statliga utredningsväsendet.

Utskottet hemställde
att riksdagen skulle avslå motionerna

- 1) nr 86 avsåg hemställa punkt 6 samt
- 2) nr 114 såvitt avsåg hemställa punkt 5.

Reservation hade avgivits av herrar Larsson i Luttra (c), Nelander (fp), Ahlmark (fp), Werner i Malmö (m), Fiskesjö (c), Schött (m) och Olsson i Sundsvall (c), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med anledning av motionerna nr 86 och nr 114, i den del som behandlats i detta betänkande, som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anförts.

Herr AHLMARK (fp):

Fru talman! Man kan väl schematiskt se på en statlig utredning på två helt olika sätt. Det första synsättet säger att statliga utredningar är redskap i regeringens beredning av ärenden. De arbetar på regeringens uppdrag och med regeringens direktiv som rättesnöre. Regeringen tillsätter deras medlemmar och bestämmer själv om oppositionen skall

Nr 40

Onsdagen den
10 mars 1971

Det statliga utredningsväsendet

kontaktas. Arbetsformerna bestäms av utredningen i nära kontakt med departementen. Frågan om offentlighet i olika faser av utredningsarbetet är en lämplighetsfråga som i sista hand bör avgöras i Kanslihuset. Om regeringen radikalt frångår en utrednings resultat och lägger fram en proposition med ett helt annat innehåll är det regeringens egen sak att avgöra om det nya förslaget först skall remissbehandlas. För en statlig utredning är, med det synsättet, ett led i regeringens beredning av sina ärenden.

Den motsatta uppfattningen skulle väl vara ungefär den här. En statlig utredning är den metod med vilken viktiga problem behandlas och löses i den svenska demokratin. De stora partierna bör därför vara representerade i de utredningarna, som alltså nästan alltid bör vara parlamentariska. Direktiven skall inte binda utredningarna mer än nödvändigt. Oppositionen skall här få samma chans som regeringspartiet att få information och insyn och utforma förslagen. Sedan bör remissbehandlingen spela en mycket viktig roll. Och i den mån som regeringen på ett genomgripande sätt går ifrån en utrednings tankegångar bör också regeringsförslaget utsättas för en remissomgång i förväg. Men regeringen skall inte styra utredningsväsendet – det är lika mycket riksdagens sak att avgöra vad som bör utredas.

Nu tror jag att det är få politiker som vill ansluta sig till någon av de här extremerna. Utredningsväsendet är varken en exklusiv inrättning för regeringen eller ett maskineri frikopplat från Kanslihuset. Det svenska utredningsväsendet är mycket mer komplicerat än så. Det är i avvägningen mellan tankegodis från den ena och den andra uppfattningen som våra meningsbrytningar kan ligga.

För det första: Regeringen tillsätter utredningar – ibland på riksdagens uppdrag men i regel utan ett sådant uppdrag. Det är regeringen som bestämmer i vad mån utredningen skall vara parlamentarisk eller inte och vilka direktiv den skall ha. Men inom ramen för de befogenheterna är det viktigt, enligt vår mening, att också oppositionspartierna i principiellt centrala frågor är med och bearbetar ett material och är med och utformar de praktiska förslagen. Det berikar utredningens arbete. Det ökar kunskapen om saken inom oppositionen. Det ökar möjligheten att genomföra viktiga reformer i enighet. Och när enighet inte uppnås ger en parlamentarisk utredning större möjlighet att få fram genomarbetade alternativ på ett tidigare stadium än annars.

För det andra: Ibland kan det finnas starka skäl för en regering att utreda och bereda ett ärende inom ramen för departementet och det egna partiet. Man ger direktiv utan större valfrihet. Man vet att frågan är kontroversiell från början, och man vill utforma förslag på grundval av vissa värderingar och riktlinjer. Men i så fall – och de bör inte vara många – är det viktigt att oppositionen får chans att i god tid och med rimliga resurser utforma sina egna förslag. Om alltså regeringen vill frångå förfarandet med parlamentariska utredningar ökar kravet på vidgade utredningsresurser i någon form för den politiska oppositionen.

Och för det tredje: Alldeles oberoende av om en utredning är parlamentarisk eller inte är det viktigt att dess material inte hemlighålls alltför länge. I regel startar utredningar med att dra fram material och

sammanfatta det. Inte sällan skisserar man tänkbara alternativa lösningar på viktiga problem. Ibland forskar man fram nya fakta.

Då är det viktigt att det materialet offentliggörs så snabbt som möjligt och innan utredningen går in i sin beslutsfas. Det stimulerar den allmänna debatten. Det påverkar utredningens kommande arbete. Det ger en chans för ett breddat inflytande från allmänheten. Och därför är det viktigt att vi i regel får till stånd en uppdelning av en utrednings arbete i en faktainsamlade del, som avslutas med publicering av materialet, och en beslutsdel då man tar ställning. När en utredning behandlar flera olika frågor är det klart att de faserna går in i varandra för de skilda områdena, att man alltså lägger fram delbetänkanden och annat, vilket också blir allt vanligare.

Från folkpartiets sida har vi ofta diskuterat de här problemen därför att de är centrala för demokratins vitalitet och för olika meningsriktningar att göra sig gällande på beredningsstadiet, innan regering och partier har låst sig. I den reservation, som är enig för oppositionen, slår vi fast flera av de här sakerna: värdet av de parlamentariska utredningarna, värdet av tidig offentlighet av materialet och den risk vi löper vid alltför stor styrning av utredningsväsendet.

Vi såg ett avskräckande exempel på en sådan styrning av en utrednings arbete för ett år sen. Av misstag kom ett brev från landshövding Per Eckerberg till offentlighetens kännedom. Han är ordförande i den s. k. samarbetsutredningen, och han skrev den 16 februari 1970 ett brev till industriminister Krister Wickman. Där frågade alltså socialdemokraten Eckerberg socialdemokraten Wickman vilket material han ville ha fram till valrörelsen. Jag citerar ur det brevet: "Emellertid är det en rent politisk bedömning hur mycket regeringen nu vill ha fram och hur man ser på effekten. Vi har ju en valrörelse i faggorna och hur mycket sprängstoff den skall tillföras från utredningen, vill jag icke ensam avgöra." Och sedan bad Eckerberg i brevet om ett samtal med Wickman och Palme i saken. Om det samtalets förlopp kan vi bara spekulera.

Här ser vi alltså hur en synnerligen partilojal utredningsordförande betraktar sin utredning som en bricka i spelet inför valet. Regeringen skall bestämma vad man vill ha fram och ordföranden är beredd att effektuera uppdraget. Hur många sådana brev som skrivits och telefonsamtal som utväxlats och som aldrig kommit till allmänhetens kännedom vet vi inte. Men vi borde väl ändå kunna ena oss om att en partipolitisk valstyrning av viktiga utredningar av det slaget vill vi inte ska sätta sin prägel på framtidens utredningsväsende.

Vi har också tagit upp en annan möjlighet som statliga utredningar hittills försummat att utnyttja: offentliga utfrågningar av experter och andra inom ramen för en utrednings arbete. Den 22 februari i år hölls den, såvitt jag vet, första offentliga utredningsutfrågningen i Sverige. Det var litteraturutredningen som frågade ut förläggare, författare och andra om pocketbokens problem och framtid. Den utfrågningen visade både på möjligheter och på svårigheter.

Möjligheterna är uppenbara. Genom en öppen utfrågning offentliggör man materialet i samma ögonblick som man får in det. Man stimulerar den allmänna diskussionen i de frågor som utredningen skall handlägga

och lösa. Man tvingar sig själv och dem som utfrågas att tränga in i materialet och att komma med besked. Man konfronterar olika meningsriktningar med varandra genom att växelvis fråga ut företrädare för olika grupper och ställa dem mot varandra. Det är fördelarna.

Svårigheterna är också uppenbara, och några demonstrerades nog på hotell Malmen i Stockholm den 22 februari. Utredningens ledamöter måste förbereda en utfrågning mycket noggrant för att den skall ge ett gott resultat; jag hade en känsla av att våra förberedelser av frågeserier och annat inte var tillräckligt systematiska. Ordföranden i utredningen måste hålla fast överläggningen vid frågor och svar och inte tillåta alltför mycket av utvinkningar; några gånger i mötet om pocketboken blev det för litet utfrågning och litet för mycket happening. De som frågas ut måste komma väl förberedda, inte ge allmänna svar på konkreta frågor. Jag hade en känsla av att man ibland trodde att de vanliga generaliseringarna skulle duga och blev irriterad när man ställdes inför siffror och preciseringar.

Fru talman! Experimentet den 22 februari var alltså lärorikt: för litteraturutredningen men också för oss när vi diskuterar statliga utredningars framtida arbetsformer. Det är möjligt att förnya dem. Det går att öka offentligheten på ett tidigare stadium än i dag. Det är inte svårt att visa större öppenhet och bryta murarna av sekretess. Vi reserverar oss på några sådana möjligheter, och jag yrkar bifall till reservationen till betänkandet nr 18.

Herr WERNER i Malmö (m):

Fru talman! Det är väl helt klart att idén bakom det svenska utrednings- och remissväsendet är unik i världen med sin demokratiska förankring. Särskilt gäller detta remissväsendet därigenom att utredningsförslagen går vidare ut till folket – visserligen inte till gräsrotterna direkt men till de större grästuvorna, om man nu kan ta en så vanvördig bild när det gäller länsstyrelser, domstolar, domkapitel och statliga verk. I de fall förslagen går till folkrörelserna får självfallet saken en ännu mer folklig förankring.

Nu har emellertid en betänklig utveckling skett på de statliga utredningarnas fält. Vi har fått allt fler expert- och departementsutredningar, som ju måste bli interna angelägenheter för regeringen och därmed får en ensidig politisk styrning. Vi kommer väl ännu ihåg den senaste skattereformen, där regeringen gick ifrån allmänna skatteberedningen, beredde saken själv i finansdepartementet och överraskade svenska folket och halva riksdagen med sin proposition – nästan; det var ju en tidning framme då också och lyckades förmedla litet upplysning till människorna utanför kanslihuset. Och det var ju en reform som var mycket betydelsefull för alla medborgare.

Den här sekretessen och inlåsningsen i kanslihuset rimmar mycket dåligt med allt tal om och alla krav från alla håll om offentlig insyn och kontroll. Här har ju staten all anledning att gå före med gott exempel.

Den nuvarande ordningen tar sig också lätt sådana uttryck att andra utredningar blir lästa av regeringen genom de direktiv som ges. De är ofta mycket detaljrika – de framstår ibland som en egen liten utredning, där

det är rätt lätt att läsa fram vad vederbörande statsråd vill ha för lösningar, i vilken riktning man skall tänka. Det blir beställningsarbeten, där man har på känn att utredningens uppgift är att skaffa fram det material som skall bygga under de önskade lösningarna.

Det är som herr Ahlmark sade, att parlamentariskt sammansatta utredningar tvivelsutan är den rätta demokratiska formen. Men den sortens utredningar har blivit mer och mer sällsynta — de har minskat med nästan 50 procent sedan början av 1950-talet — och det vittnar uppenbarligen om en tilltagande regeringskontroll av utredningsväsendet.

Men några ord ytterligare, fru talman, om den offentliga insynen.

Vad vet manne svenska folket om de 280 utredningar som sitter och som skattebetalarna betalar 40 miljoner kronor för? Det hade kanske varit intressant att få insyn i och nyttigt också, både för folket och för utredarna. Det presenteras delbetänkanden i vissa utredningar — det är sant — men som regel vilar tystnadens mystik över utredningsarbetet år efter år. Den som sitter i en utredning känner sig alltid förhindrad att säga någonting om något som har med någon utredningsuppgift att göra.

Här skulle självfallet en större öppenhet tjäna många goda syften. Allmänheten skulle stimuleras till debatt, och ett bättre politiskt intresse skulle skapas. Som jag nämnde skulle den debatten självfallet också berika utredarna själva; folkets synpunkter måste anses vara ganska väsentliga i de sammanhangen. Enligt förre justitieminister Kling skall lagstiftningen också anpassas efter den förhandenvarande opinionen.

Säkert skulle en större offentlighet också påskynda åtskilligt utredningsarbete. Ett tiotal utredningar har suttit mer än tio år. Det hade varit rätt nyttigt med offentlighetens strålkastarljus på sådana utredningar. Då hade det kanske också upptäckts att mycket av eftersläpningen beror på att ledamöterna har för många uppdrag.

Vi anser att återkommande redovisningar från utredningarna bör kunna komma till stånd utan att arbetsron fördenskull behöver försvinna. När det statistiska grundmaterialet är insamlat är det klokt att göra en redovisning av det, och när man har kommit fram till alternativa lösningar är det ett lämpligt tillfälle till publicitet på nytt. Enligt kommittékungörelsen av år 1946 skall utredningarna också lämna en redogörelse varje år till departementet. En sådan redogörelse kunde väl också publiceras, i varje fall till någon del.

I det sammanhanget finns det också anledning till offentliggörande på andra sätt. Någon gång kunde väl ett sammanträde vara offentligt, så att det också fanns möjligheter för press, radio och TV att närvara.

Sekretessen kring utredningsarbetet skapar nu i stället alla möjliga spekulationer om vart det bär hän med utredningsresultaten. Följden blir gissningar och misstänkliggöranden. Vi har två utomordentliga exempel på det. Det ena är den sittande abortutredningen. Man har undrat mycket över hur ledamöterna där tänker. Tidvis har man befarat att utredningen siktar mot en våldsamt liberal lagstiftning men de senaste meddelandena ger precis det motsatta vid handen. Vad skall man tro och vad skall man tänka?

Den sittande familjerättskommittén är det andra exemplet. Den blev också harangerad på Nordiska rådet i Köpenhamn, där nordiska

parlamentariker var minst sagt lätt skrämnda. Jag vill minnas att det var herr Adamsson som fick lugna dem. Det verkade som om de befarade att hela svenska folket skulle bli en enda sexgrupp, om den lag man väntade kom till stånd. Det blir lätt så, när man ingenting säkert vet. Om herr Adamsson den gången hade haft möjligheter att delge någon kommuniké om var man stod i utredningen, så skulle det ha varit mycket välgörande. Nu vet man ingenting. Det är bara de som vet, som är sammanslutna i utredningens frimureri.

Utskottet skriver i sitt utlåtande att "grundlagberedningen kommer att pröva väsentliga med utredningsväsendet sammanhängande frågor", och det är gott och väl. Men det beror ju på vad majoriteten i grundlagberedningen betraktar som väsentliga frågor om man seriöst tar upp de tankar som kommer till uttryck i motionen.

För säkerhetens skull har vi reserverat oss och vill ge till känna en del synpunkter, av vilka jag här har delgivit kammarens ledamöter några. Jag ber att få yrka bifall till reservationen i konstitutionsutskottets betänkande nr 18.

Herr ADAMSSON (s):

Fru talman! För att inte de ärade kammarledamöterna skall leva i uppfattningen att man på Nordiska rådet i Köpenhamn diskuterade den svenska äktenskapslagstiftningen utifrån hur långt utredningsarbetet hade kommit skall jag lämna uppgiften att debatten gällde vid vilken tidpunkt det nordiska samarbetet på detta område skall gripa in och att den inte hade någonting med den sittande utredningens arbetstakt att göra. Det var fastmera en diskussion om utredningsdirektiven. Det fanns emellertid nordiska vänner som läste dem precis som en viss potentat läser bibeln.

Herr WERNER i Malmö (m) kort genmäle:

Fru talman! Det är riktigt att det var direktiven som oroade kollegerna i Köpenhamn. Men hade nu herr Adamsson haft något mer att stödja sig på än direktiven till utredningen, så hade det ju varit väldigt värdefullt den gången.

Herr ADAMSSON (s) kort genmäle:

Fru talman! Jag lever inte i den uppfattningen att det i sak hade gjorts någonting till den diskussionen.

Herr FISKESJÖ (c):

Fru talman! När jag gått tillbaka till riksdagens protokoll har jag funnit att den fråga, som nu diskuteras, vid flera tillfällen varit uppe till debatt, senast vid 1970 års riksdag, då den diskuterades ganska ingående. Jag skall fördenskull inte försöka mig på någon allmän, exemplifierande genomgång av utredningsväsendet utan nöja mig med några reflexioner som motivering för min anslutning till den reservation som är fogad till utskottsbetänkandet.

Det vanliga har varit, tycker jag mig ha funnit, att man betonat de statliga utredningarnas stora betydelse som ett led i beredningen av de beslut som skall fattas av regering och riksdag. Vi har sedan gammalt

enligt praxis haft ett omsorgsfullt och ibland i tiden utdraget utredande. Detta omsorgsfulla utredande har allmänt ansetts värdefullt. Genom detta har frågorna blivit eftertänksamt övervägda och besluten kloka, har man menat. Det vare mig fjärran att på något sätt ifrågasätta detta synsätt. Huvudsyftet med utredningsväsendet är naturligtvis att utredningarna skall förbereda kommande kloka beslut.

Men jag tycker att det också kan vara på sin plats att göra en liten vinkling av den här aspekten och framhålla några andra positiva effekter av det svenska utredningsväsendet. De statliga utredningarna ger ofta – även i de fall då de inte omgående leder fram till beslut och ny lagstiftning – en värdefull problempenetrering, de drar fram och redovisar material, som annars inte skulle komma fram. Detta stimulerar den allmänna debatten och ökar kunskapen om vårt samhälle på ett för den politiska demokratin synnerligen värdefullt sätt.

Jag vill gärna framhålla detta för att understryka att min grundinställning till det ibland så kritiserade statliga utredningsväsendet är positiv. Vi behöver en ständigt fortgående genomlysning av samhället. Väl genomförda statliga utredningar bidrar på ett verksamt sätt till denna genomlysning. Detta är för övrigt en inställning som jag tycks dela med flertalet av kammarens ledamöter, åtminstone om man skall döma efter det faktum, att flertalet stora och s. k. tunga motioner som väcks i kammaren mynnar ut i krav på utredning.

Syftet med de påpekanden som görs i reservationen är – som jag ser det – att slå vakt om viktiga värden i det svenska utredningsväsendet samt att söka finna metoder att ytterligare förfina det genom att öka möjligheterna till insyn och debatt. Även en god institution kan hotas av faror och även en god institution kan förbättras.

Om utredningsväsendet alltmer kapslas in inom kanslihusets och ämbetsverkens väggar, så leder detta utan tvivel till en avskärmning av viktiga frågor, vilket är till skada för den fortlöpande debatten såväl inom som utom partierna. Parlamentariskt sammansatta utredningar har ur den här aspekten ett givet försteg framför de alltmer vanliga byråkratiska. De undersökningar som gjorts på det här området visar på en fortgående koncentration till regeringen och statsbyråkratin på bekostnad av de politiska partierna och även på bekostnad av organisationerna. Detta är en utvecklingstrend som enligt min mening bör brytas. Men även vad beträffar fristående utredningar finns det en tendens som bör uppmärksammas. Även i dessa utredningar har inslaget av parlamentariker sjunkit kraftigt. Det är risk för att vi är på väg mot en utredningstyp där experter och byråkrater leder utredningarna medan politikerna, parlamentarikererna, degraderas till sufflörer och informationsobjekt. Inte heller denna utvecklingstrend kan ur den politiska demokratis synpunkt vara lycklig.

De övriga förslagen i reservationen syftar mer direkt till att öka öppenheten medan utredningsarbetet ännu pågår. Det förekommer visserligen redan nu i enstaka fall att materialinsamlingar redovisas innan utredningen är färdig, att debattpromemorior publiceras etc. Men detta är ingen mer allmän regel. Det vanliga är att utredningarna håller på sitt material fram till och med betänkandet. Detta kan väl vara berättigat i många fall, men minst lika ofta torde detta hemlighetsmakeri vara helt

onödigt och dessutom olyckligt. Utredningarna drar ofta ut på tiden, och det finns en tendens till att den allmänna debatten i viktiga frågor mer eller mindre ligger nere under lång tid på grund av brist på bakgrundsmaterial och på grund av ständiga hänvisningar till att utredning pågår. Detta är i och för sig beklagligt. Men det innebär också att utredningen går miste om den information och de uppslag till alternativa handlingslinjer som en fortlöpande debatt skulle kunna ge.

Det finns således all anledning att pröva alla uppslag till en ökad öppenhet inom utredningsväsendet.

Med det konstaterandet ber jag, fru talman, att få yrka bifall till den reservation som är fogad till konstitutionsutskottets betänkande nr 18.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Fru talman! Även denna fråga arbetar grundlagberedningen med. Det kunde konstitutionsutskottet konstatera i fjol, och majoriteten upprepar det i år.

Sedan uppfattar jag det som ganska naturligt att man för fram vissa önskemål om hur utredningarna skall arbeta och utformas. Men åtminstone på mig hade det gjort ett något starkare intryck om reservanterna hade lyckats ena sig om *en* talesman, när nu de tre partierna kunnat förena sig i en reservation.

En del av de önskemål som reservanterna har fört fram håller på att förverkligas. Det finns en tendens mot ökad öppenhet. Det finns en tendens att skapa diskussioner medan utredningar pågår. Man sänder ut diskussionspromemorior. T. o. m. en sådan utredning som grundlagberedningen – det verkar som om en del här betraktar den såsom mycket konservativ – har begagnat sig av denna arbetsmetodik. Utredningar håller offentliga sammanträden. Det är mig bekant att kyrka–stat–utredningen kommer att samla ett religionsfrihetssymposium, där olika företrädare i den allmänna religionsfrihetsdebatten får delta. Man skall vara samlad till detta symposium under tre dagar. Där blir det möjligt för massmedia att följa diskussionen.

Mer skall jag faktiskt inte säga, fru talman, i denna situation, utan jag yrkar bifall till konstitutionsutskottets hemställan.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Fru talman! Det föreföll på den senaste talaren som om man egentligen var rädd för alltför många talare i denna kammare. Det skall man kanske vara, men det är väldigt svårt att fördenskull låta bli att delta i debatten när den har fått ett vidgat område.

Det verkar närmast som om fjorårets debatt legat till grund för motionen. Å andra sidan har motionen ett snävare tema än dagens debatt liksom fjorårsdebatten. En del är kanske för övrigt hämtat ur en granskningspromemoria, som uppställts av riksdagens revisorer och som nu är ute på remiss. Där tar vi upp kommittéväsendet ur flera synvinklar och pekar bl. a. på faran av ett minskat deltagande ifrån riksdagsmännen. Vi har jämfört 1950-, 1960- och 1970-talen. Ungefär samma antal riksdagsmän har varit med i utredningarna, medan antalet kommittéer har ökat och antalet experter tredubblats. Det är en utveckling som är

mycket betänklig.

Minst lika betänklig är tendensen att inom departement och olika ämbetsverk tillsätta s. k. arbetsgrupper. Jag tycker att riksdagen där måste hävda sig och säga ifrån, att vi vill ha åtminstone den insyn som det innebär, att riksdagsledamöter deltar i utarbetandet av viktiga förslag, som vi kanske sedan skall ta del av här och besluta om ganska hastigt. Har man en parlamentarisk kommitté har man åtminstone en handfull människor som lär sig frågan. Skall utredningarna göras hemligt och okontrollerat som i dag sker i många ämbetsverk, är det en fara för demokratin. Denna del har herr Ahlmark inte tagit upp. Han är mera intresserad av pressens inblandning.

Abortfrågan har dragits upp som ett exempel på en kommitté, som bort ha hearings till allmänhetens upplysning. Skulle man ha haft hearings i abortkommittén under årens lopp, skulle allmänheten fått ännu brokigare uppfattningar än som eventuellt nu har kommit fram. Det var ett mycket illa valt exempel. Det är i stället ett exempel på att en kommitté mår bäst av att smälta sitt eget stoff och ta hand om de undersökningar som den själv sätter i gång, innan man ber en allmänhet ta ställning och låter pressen få insyn. Däremot anser jag att vi helt enkelt måste kräva den insyn som det innebär att ha riksdagsmän med i utredningar. Det är ett krav som kan ställas över partierna. Det parti som jag representerar har hårdast fört fram kravet. I den promemoria som nu har kommit från riksdagens revisorer säger vi bestämt ifrån. Där är vi eniga.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Larsson i Luttra m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Ahlmark begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 18 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Larsson i Luttra m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Ahlmark begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 161
Nej – 152
Avstår – 2

§ 5 Stadgande i lag angående förvärv av medlemskap i politiskt parti

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande nr 19 i anledning av motioner om stadgande i lag angående förvärv av medlemskap i politiskt

Nr 40

Onsdagen den
10 mars 1971

*Stadgande i lag
angående förvärv
av medlemskap i
politiskt parti*

Onsdagen den
10 mars 1971

*Stadgande i lag
angående förvärv
av medlemskap i
politiskt parti*

parti.

I detta betänkande behandlades motionerna

nr 3 av herr Sjöholm vari yrkats att riksdagen skulle besluta att i grundlag befästa den enskilde medborgarens suveräna rätt att själv avgöra i frågor rörande politisk partianslutning,

nr 114 av herr Bohman m. fl., såvitt avsåg hemställan punkt 6, vari yrkats att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde att Kungl. Maj:t skulle framlägga förslag om införande i grundlag eller annan författning av ett stadgande att medlemskap i politiskt parti endast kunde vinnas genom individuell anslutning,

nr 527 av herr Carlshamre m. fl. vari yrkats att riksdagen skulle antaga av motionärerna angivet förslag till lag om medlemskap i politiskt parti, samt

nr 560 av herr Åkerlind vari yrkats att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om förslag till sådan lagstiftning att anslutning till politiskt parti endast fick ske individuellt och efter personligt frivilligt ställningstagande.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionerna

- 1) nr 3
- 2) nr 114 såvitt avsåg hemställan under punkt 6
- 3) nr 527 samt
- 4) nr 560.

Reservation hade avgivits av herrar Larsson i Luttra (c), Boo (c), Ahlmark (fp), Werner i Malmö (m), Fiskesjö (c), Schött (m) och Molin (fp), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att motionerna nr 3, nr 114, såvitt avsåg hemställan under punkt 6, nr 527 samt nr 560 skulle anses besvarade med vad reservanterna anfört.

Herr SCHÖTT (m):

Fru talman! Till grundvalarna i vår demokrati hör medborgarnas rätt att i val fritt ge uttryck för sin politiska uppfattning och deras rätt att tillhöra politiskt parti. Vi är glada och tacksamma över att vi i vårt land äger dessa demokratiska rättigheter. Samtidigt känner vi starkt med dem som i vissa andra länder är berövade dessa rättigheter och som har att kämpa mot diktaturer av olika slag. Vi hoppas innerligt att de ej skall förtröttas i sin kamp, utan att denna skall krönas med framgång, dvs. uppnåendet av det demokratiska system som för oss framstår som så naturligt.

En svår skönhetsfläck i det svenska samhället är emellertid kollektivanslutningen, dvs. den systematiska anslutningen av en fackförenings samtliga medlemmar till det socialdemokratiska partiet.

Kollektivanslutningen har sin historiska bakgrund, och den kan måhända för gångna generationer ha framstått som förklarlig och kanske rent av försvarlig, men i våra dagar måste det betecknas som ett direkt groteskt förhållande att människor genom majoritetsbeslut – ofta vid möten där de själva inte har möjlighet att vara med – anslutes till ett

politiskt parti. Under årens lopp har givits många exempel på hur ett fåtal medlemmar genom sitt beslut anslutit fackföreningar med stora medlemskadrer till det socialdemokratiska partiet. Vad det gäller är emellertid inte en kvantitetsfråga utan en kvalitetsfråga – en fråga om kvaliteten på vår demokrati. Kollektivanslutningen måste för varje rättänkande framstå som osund och djupt odemokratisk.

Att försvara den med att medlem som ej önskar anslutning äger rätt att reservera sig går inte. Genom att tvingas anmäla reservation går vederbörande bl. a. förlustig den garanti för politisk rösthemlighet som vi anser att medborgarna bör ha. Det är ju också en bakvänd ordning att den, som ej önskar medlemskap, skall anmäla detta. Här liksom på andra områden bör givetvis gälla den ordningen, att för medlemskap skall erfordras en positiv åtgärd från vederbörandes sida.

Som medlem i ett politiskt parti bör således registreras endast den som individuellt begär inträde i partiet.

I flera motioner har i år liksom tidigare uttalats ett djupt beklagande över att förhållandena inte kunnat saneras på frivillighetens väg utan att missförhållandena har blivit bestående. Samtidigt har ifrågasatts om man inte måste tillgripa lagstiftning för att få en ändring till stånd.

Konstitutionsutskottets socialdemokratiska majoritet har inte velat delta i någon kritisk skrivning i fråga om kollektivanslutningen, medan utskottets minoritet, bestående av dess samtliga borgerliga ledamöter, tar bestämt avstånd från det nuvarande systemet samtidigt som man framhåller att detta bör inte i första hand förändras genom lagstiftning utan genom åtgärder från partiernas egen sida.

Emellanåt har det funnits verklig förhoppning om att socialdemokraterna och fackföreningsrörelsen gemensamt skulle beslutat avstå från den odemokratiska form av medlemsanslutning som för närvarande gäller.

Intressant i detta sammanhang är följande uttalande av Nils Elvander i hans bok "Intresseorganisationerna i dagens Sverige" (utkommen i Lund 1969) angående kollektivanslutningen. Han skriver: "Kritiken har tidigare enbart kommit från borgerligt håll samt från kommunister och syndikalisterna; det socialdemokratiska försvaret har varit kompakt. Men i den debatt som förts sedan 1965 har vissa meningsskiljaktigheter framträtt på den socialdemokratiska sidan. Positionerna har måhända börjat rubbas, kompromisslösningar skymtar. En av orsakerna till denna förändring är att ett statligt stöd till partierna har genomförts på senare år. Om staten tar på sig ett ökat ansvar för partiernas finansiering skulle de traditionella finansieringsformerna få minskad betydelse, både för socialdemokratin och de borgerliga partierna. En annan orsak till att man även på vissa håll inom socialdemokratin börjat ifrågasätta kollektivanslutningens berättigande torde vara att utvecklingen mot storavdelningar inom fackföreningsrörelsen ställer problemet om den enskilde medlemmens reella valfrihet på sin spets: den som blir kollektivansluten utan att ha haft reella möjligheter att delta i beslutet kan ha goda skäl att känna sin politiska integritet kränkt. Man kan också peka på att kollektivanslutningen torde försvåra LO:s rekrytering inom det allt viktigare tjänstemannaskiktet i gränsområdet till TCO."

Så långt docent Elvander.

Personligen har jag svårt att tänka mig att de socialdemokratiska ledarna innerst inne kan anse att kollektivanslutningen är en ur demokratisk synpunkt godtagbar företeelse. Likaså har jag svårt att tänka mig att framtidens dom över dem som så energiskt försvarar detta system kan bli annat än mycket hård.

Systemet är enligt många uppfattning ovärdigt vår svenska demokrati och bör därför med det snaraste upphöra.

I reservationen uttalas nu också förhoppningen att det genom opinionsbildning mot kollektivanslutningen skall visa sig vara möjligt att förmå partierna att själva bringa kollektivanslutningen ur världen, så att som medlemmar registreras endast personer som individuellt begär inträde i partiet.

Vidare erinras det om att de i motionerna nämnda fri- och rättigheterna övervägs av grundlagberedningen. Det är därför enligt reservationen inte erforderligt att nu aktualisera frågan om särskild lagstiftning. Reservanterna begränsar sig därför till ett uttalande, vilket – om det antages av riksdagen – innebär att riksdagen tar bestämt avstånd från kollektivanslutningen.

Fru talman! Då ytterligare 14 talare är anmälda i denna debatt skall jag nu avslutningsvis – under återopande av motionerna i ärendet, varav tre från moderata samlingspartiet – endast yrka bifall till reservationen.

Herr MOLIN (fp):

Fru talman! I en demokrati organiserar sig människor politiskt på grund av sina åsikter. Det är åsiktsgemenskapen som motiverar partibildningen. I en demokrati utgår man också från att varje människa fritt och självständigt skall få bilda sig sin politiska åsikt. Det är en av de grundläggande rättigheterna, och det är som en av våra fri- och rättigheter som detta spörsmål kan bli föremål för övervägande av grundlagberedningen. Det är alltså för demokratin främmande att människor av en viss kategori – grupper av individer – i klump ansluts till en politisk rörelse. Varje människa måste fritt få bestämma om hon eller han vill tillhöra ett politiskt parti och vilket parti hon eller han i så fall vill ansluta sig till. Detta är reservanternas principiella mening.

Det är inte minst viktigt att hålla i minnet att det i en demokrati inte alls är nödvändigt att tillhöra någon politisk organisation. Man kan välja att stödja ett parti med sin röst vid valtillfället utan att fördenskull känna tillräcklig entusiasm för att vilja stödja det genom medlemskap. Detta har också betydelse när det gäller den s. k. reservationsrätten, eftersom den ofta utformas mera för att passa dem som stöder ett annat parti än det socialdemokratiska än för att passa dem som vill stå utanför alla etablerade partier och som inte har möjlighet att på det sättet motivera sin reservation. Reservationsrätten är givetvis dessutom demokratiskt oacceptabel av det skälet att den bidrar till att röja den politiska anonymiteten, vilken är en annan av de grundläggande rättigheterna i en demokrati.

Vi har från reservanternas sida velat ge vår principiella uppfattning i denna fråga till känna. Detta är i alltför hög grad en demokratisk samvetsfråga för att man helt skall kunna tiga.

Motionerna gäller lagstiftning mot kollektivanslutning till politiskt parti. Vi har menat att det borde vara tillräckligt att riksdagen antog ett principiellt uttalande mot systemet med kollektivanslutning till politiskt parti för att få denna företeelse att upphöra. Vi har betraktat det som utslutet att något parti, efter ett uttalande av denna art från riksdagens sida, för egen del skulle vilja fortsätta att tillämpa ett sådant förfarande. Någon lagstiftning blir då inte erforderlig, och därför har vi inte heller funnit anledning att gå in på en diskussion av de i motionerna föreslagna olika formerna för lagstiftning i frågan.

Jag vill, fru talman, också helt kort säga något om hur omfattande detta system är i dag. Enligt uppgifter från det socialdemokratiska partiet är ca 75 procent av partiets drygt 900 000 medlemmar kollektivanslutna, alltså ungefär 675 000 medlemmar. En undersökning av Svenska kommunalarbetsareförbundet för några år sedan visade att inom det förbundet sympatiserade ungefär 20 procent av medlemmarna med de borgerliga partierna och mellan 5 och 7 procent med kommunisterna. I en större tätort beräknades nyligen att drygt 10 procent av de kollektivanslutna stödde de borgerliga partierna, och ungefär samma andel stödde kommunisterna. Det betyder alltså att åtminstone en femtedel av dem som i dag kollektivansluts till det socialdemokratiska partiet sympatiserar med andra partier än det som de kollektivansluts till. Därutöver har vi de fackföreningsmedlemmar som röstar på det socialdemokratiska partiet men som inte vill vara med i partiet som medlemmar. Det är naturligtvis svårare att säga hur många de är, och jag vågar mig inte på att göra en beräkning. Men jag tror att jag står på alldeles säker grund om jag säger att minst 150 000 människor i dag, mot sin vilja, kollektivt ansluts till det socialdemokratiska partiet. Det är för dessa människors skull vi tycker att det är viktigt att riksdagen i dag gör ett principuttalande.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herrar Källstad, Norrby i Åkersberga, Rydén, Henmark och Hörberg, fru Fränkel, herrar Ahlmark, Tobé och Ekinge, fröken Hörlén, herrar Carlström, Richardson och Nelander, fröken Bergström samt herrar Olsson i Kil och Stålhammar (samtliga fp).

Herr BOO (c):

Fru talman! Demokrati, dvs. folkstyre, betraktar vi som ett omistligt inslag i vårt samhällssystem. Däri är inbyggt det värdefullaste för att ge alla människor en chans att aktivt vara med om att forma samhället. Detta måste vara en grundläggande princip: att på allt sätt utbygga möjligheterna till politiskt engagemang av olika slag. En annan grundläggande princip är att individen skall ha rätt att fritt och genom egen aktiv handling fatta beslut om medlemskap i politiskt parti. Det är mot denna princip som det nuvarande systemet med kollektiv anslutning av medlemmar till det socialdemokratiska partiet strider.

I föreliggande betänkande behandlas motioner som tar upp detta viktiga problemkomplex. Frågorna är ingalunda nya. Under årtionden har de varit aktuella och diskuterats ur skilda infallsvinklar. Centerpartiet har för sin del, bl. a. år 1965 genom partimotion, tagit upp frågan om

förbättrat skydd för medborgarnas politiska integritet. Debatten genom åren visar att ökad olust mot kollektivanslutningen också gör sig märkbar inom socialdemokratiska kretsar. Tidningar med socialdemokratisk anknytning har varit starkt kritiska.

Ett ständigt återkommande försvar för kollektivanslutningen har varit att det föreligger reservationsrätt. Denna s. k. befrielseform har många allvarliga principiella svagheter. Hur skall den personliga integriteten i politiskt avseende skyddas, om människor tvingas att begära utträde ur ett parti som man inte vill tillhöra? Lika viktigt som vi menar att det är att alla vid politiska val tar ställning i politiska avgöranden, lika viktigt är det – och det är vi alla överens om – att skydda valhemligheten vid valtillfället. Kollektivanslutningen och dess reservationsrätt är ett allvarligt avsteg från denna princip.

Utnyttjandet av reservationsrätten har i många fall också betydande administrativa olägenheter. Fackförbundsavdelningarna har skilda tillvägagångssätt i detta avseende. I vissa fall räcker inte ens en skriftlig uppsägning utan en sådan måste kombineras med ett personligt besök. Detta är självklart helt otillfredsställande.

Genom förändringen av organisationsstrukturen mot storavdelningar inom fackförbunden har också avstånden till expeditionerna avsevärt ökats. Samtidigt har också beslutsfattandet mer och mer fått representativ karaktär. För min del vill jag starkt understryka den fackliga verksamhetens betydelsefulla roll i vårt samhälle. Det bör vara en självklarhet att varje arbetstagare skall vara ansluten till en facklig organisation. Detta ger bl. a. ökad konstruktivitet på arbetsmarknaden. Det måste ändock framför allt ur individens egen synpunkt finnas en klar gräns mellan en facklig och en politisk anslutning. Inom centerpartiet känner vi hur trycket ökar mot den form av kollektivanslutning som nu förekommer till det socialdemokratiska partiet.

Detta är ju också ganska naturligt. Av centerns nära 1 miljon röster 1970 kan över en kvarts miljon beräknas vara anslutna till LO-förbund. Det kan inte vara rimligt att större delen av dessa skall tvingas att själva ta initiativet för att bli befriade från medlemskap i annat parti, och det kan inte heller vara en riktig anordning att det förekommer dubbelanslutningar till politiska partier. Vi måste snabbt komma fram till en lösning där vi får slut på detta anmärkningsvärda inslag i vår demokrati.

Från centerns sida förordar vi att de politiska partierna själva går in för att sanera på detta område, och det kan ske genom att partierna inte registrerar andra personer än de som har individuellt sökt medlemskap i partiet. Det är också innehållet i reservationen vid konstitutionsutskottets betänkande nr 19, vilken, fru talman, jag härmed yrkar bifall till.

I detta anförande instämde herrar Svanström, Börjesson i Glömminge, Torwald och Larsson i Luttra, fröken Pehrsson, herrar Gustafsson i Säffle och Fiskesjö, fru Olsson i Helsingborg, herr Åkerfeldt, fru Jonäng, herrar Pettersson i Örebro, Gernandt, Carlsson i Vikmanshyttan, Olsson i Sundsvall och Johansson i Växjö (samtliga c).

Herr ANDERSSON i Stockholm (s):

Fru talman! Låt mig först säga att den här kollektiva uppresningen var en mycket imponerande syn.

Riksdagen har som bekant – och det har redan flera sagt – vid flera tidigare tillfällen behandlat borgerliga motioner med krav på uttalanden mot eller t. o. m. förbud mot kollektiv anslutning till politiskt parti. Riksdagen har varje gång, på goda grunder, avslagit motionerna. Måhända har en och annan formulering varit ny, men ingenting nytt i sak står att finna i årets motioner, i den borgerliga reservationen eller i det som hittills har yttrats från reservanternas sida. Det skulle därför, fru talman, i och för sig kunna räcka med att, som utskottet gör, hänvisa till vad utskottet nu och tidigare har anfört och som riksdagen varje gång har instämt i och så yrka bifall till utskottets hemställan.

Men eftersom utskottets skrivning föranlett en del missförstånd i den borgerliga pressen och sannolikt också hos en del av de borgerliga ledamöterna, finns det kanske ändå anledning att något kommentera varför utskottsmajoriteten, som – det vill jag försäkra – lika bestämt som tidigare vill slå vakt om fackföreningsrörelsens politiska inflytande och dess rätt att själv bestämma i sina egna angelägenheter, ändå inte mera utförligt argumenterat för sin uppfattning.

Det beror på att grundlagberedningen har anförtrots uppgiften att pröva såväl den enskilde individens som organisationernas rätt till politisk aktivitet. Därmed kommer också kollektivanslutningens förenlighet med medborgarnas fri- och rättigheter upp till prövning. Bifall till reservationen eller till en positiv skrivning för kollektiv anslutning till politiskt parti skulle i realiteten innebära att riksdagen fräntar grundlagberedningen den här uppgiften eller binder grundlagberedningen i dess prövning. Riksdagen skulle således ta ställning till dessa fri- och rättighetsfrågor utan föregående utredning.

Så långt det formella, som är nog så viktigt och avgörande för utskottets skrivning.

Låt mig så säga några ord om det socialdemokratiska partiets syn på och motivering för kollektivanslutningen. Vi har på grundval av en gemensam samhällssyn och därför att vi har gemensamma motståndare ett mycket nära samarbete med den fackliga rörelsen. I motsats till vad som är fallet med de borgerliga partierna och deras relationer till sina bidragsgivare, redovisar vi öppet såväl intressegemenskapen som de ekonomiska bidragens storlek och formerna för samarbetet med fackföreningsrörelsen. Och vi gör det därför att väljarna, enligt vår mening, har rätt till en sådan redovisning. Av någon outgrundlig anledning förmenar de borgerliga partierna väljarna den rätten då det gäller de borgerliga partiernas relationer till och intressegemenskap med sina bidragsgivare.

Näväl, det här var en parentes, i någon mån inspirerad av de demokratiska pekpinningar som herrarna viftade med och som jag tycker passade ganska illa i de händerna. En fackförening som finner det vara i sina medlemmars intresse att ekonomiskt stödja det socialdemokratiska partiet kan nöja sig med att lämna ett anslag. Men partiet ställer till den anslagsberedda fackföreningens förfogande en rätt till medlemsinflytande

Nr 40

Onsdagen den
10 mars 1971

*Stadgande i lag
angående förvärv
av medlemskap i
politiskt parti*

Onsdagen den
10 mars 1971

*Stadgande i lag
angående förvärv
av medlemskap i
politiskt parti*

för fackföreningens medlemmar, med andra ord en rätt till inflytande över de anslag som man är beredd att bevilja. Det är det som kallas kollektivanslutning. Det ankommer på fackföreningens medlemmar och på inga andra, inte heller på det socialdemokratiska partiet, att avgöra om man från fackföreningens sida skall använda sig av denna rätt till medlemsinflytande eller inte.

Är då, som de borgerliga kritikerna gör gällande, denna möjlighet till medlemsinflytande mindre demokratisk än företagens bidrag till de borgerliga partierna? Nej, det är som alla vet precis tvärtom. De bidragen beviljas av en styrelse bakom lyckta dörrar. Besluten är hemliga. Någon redovisning sker inte ens till företagets ägare, såvida nu inte SSU lyckats köpa en aktie i företaget och dra sanningen ur en motvillig styrelseordförande på bolagsstämman. Naturligtvis sker inte någon redovisning till företagets kunder, även om de får betala anslaget med prishöjningar eller uteblivna prissänkningar. Inte heller de anställda får veta något, även om de får betala anslaget med uteblivna löneökningar.

Här finns verkligen, liksom när det gäller den öppna redovisningen av de borgerliga partiernas bidragsgivare och av relationerna och intressegemenskapen med dessa bidragsgivare, viktiga uppgifter för demokratiska renlighetsivrare på den borgerliga kanten, vilka föredrar att sopa framför egen dörr, inte att lägga sig i andras, i detta fall fackföreningsrörelsens, angelägenheter.

Fru talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr BOO (c) kort genmäle:

Fru talman! Herr Andersson i Stockholm lät meddela att det inte var något nytt som redovisats i denna fråga. All right, men det är en mycket stor principiell fråga, och därför finns det anledning att t. o. m. upprepa gamla motiv och gamla synpunkter i frågan.

Herr Andersson sade också att det var en gemensam politisk syn som inspirerade kollektivanslutningen. Jag måste för min del säga att då större och större grupper tydligen söker sig till andra politiska riktningar, måste denna gemensamma syn ändå vara behäftad med betydande brister.

Den ekonomiska sidan av detta problem berörde jag för min del inte alls i mitt anförande. Jag förmenar icke någon organisation, självfallet inte heller fackförbund, att i vanlig demokratisk ordning besluta om bidrag till det ena eller andra hållet. Det är en helt annan sak än systemet med kollektivanslutning till ett politiskt parti.

När det i övrigt gäller det resonemang som herr Andersson i Stockholm tog upp om de ekonomiska bidragen från näringslivet osv. till de icke socialistiska partierna, är ju det en fråga som på intet sätt angår centern. Vi har genom åren varit hänvisade till att med avgifter från våra egna medlemmar finansiera vår politiska verksamhet.

Herr MOLIN (fp) kort genmäle:

Fru talman! Herr Andersson i Stockholm sade att den här frågan har behandlats många gånger tidigare i riksdagen och att det inte hade anförts något nytt i dag. Jag har inte varit med tidigare och kan alltså inte vitsorda huruvida detta är riktigt. Men åtminstone en passus i herr

Anderssons anförande tydde på att det var samma anförande som han har hållit många gånger förut. Det var när han talade om bidragen från företagen till folkpartiet. Folkpartiet mottar numera inga bidrag från företag – det råkar vara en nyhet som kan meddelas i den här debatten.

Det finns i utskottets betänkande en sak, som jag undrar om den verkligen kan ha stått tidigare. I själva verket är den det enda som står i årets betänkande, nämligen att eftersom de i motionerna nämnda fri- och rättigheterna övervägs av grundlagberedningen behöver vi inte behandla frågan i dag. Jag vet inte, herr Andersson i Stockholm, om det har stått förut – det kan i varje fall inte ha gjort det innan grundlagberedningen kom till. Och jag vet inte om man förut från socialdemokratiskt håll har presenterat denna fråga som en av våra fri- och rättigheter.

Sedan tycker jag nog inte att man behöver utreda den principiella sidan av saken. För min del krävs ingen beredning för att jag skall komma till uppfattningen att det inte är principiellt godtagbart med kollektiv anslutning av människor till ett politiskt parti. Jag vill fråga herr Andersson i Stockholm, eftersom herr Andersson tydligen har diskuterat detta så många gånger tidigare: Vad brukar de 150 000 medlemmarna i herr Anderssons parti, som mot sin vilja tvångsanslutits dit, få för svar av herr Andersson?

Herr SCHÖTT (m) kort genmäle:

Fru talman! I mitt tidigare anförande tillbakavisade jag resonemanget om reservationsrätten och framhöll hur begränsat värde den rätten egentligen har. Nu vill jag i anledning av herr Anderssons i Stockholm anförande rikta mig mot resonemanget om att kollektivanslutningen skulle vara en intern fackföreningsangelägenhet som inte angick utomstående. Det resonemanget håller inte. Elementära fri- och rättigheter är en fråga om demokrati och inte en intern fackföreningsfråga. Såvitt jag förstår måste det vara samhällets skyldighet att tillse att medborgarna inte blir föremål för en sådan odemokratisk behandling som det nuvarande systemet innebär.

Fru talman! Än en gång ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr JONSSON i Alingsås (fp):

Fru talman! Debatten om relationerna fackföreningsrörelsen kontra politiska partier har pågått i vårt land under mycket lång tid – praktiskt taget sedan den fackliga rörelsen föddes under förra århundradet. I fackföreningsrörelsens begynnelse i Sverige måste alla fackföreningar som ville vara med i Landsorganisationen också ansluta sig till det socialdemokratiska partiet. Men redan efter ett par tre år togs den bestämmelsen bort eftersom den ansågs vara en belastning som ledde till att flera fackförbund ville ställa sig utanför LO. I stället infördes en paragraf om att LO skulle "verka för varje fackförenings anslutning till sin orts arbetarekommun och genom denna till Sveriges Socialdemokratiska Arbetareparti". Även den bestämmelsen togs bort ur stadgarna efter ett tiotal år.

Redan ett par år efter tvångsanslutningsparagrafens avskaffande började man diskutera kollektivanslutningen. Det fanns skäl både för och

emot denna. Förespråkarna för densamma menade att samverkan ger styrka, särskilt under ett uppbyggnadsskede. En särskild skillnad skulle leda till att partiet, dvs. SAP, skulle förlora en stor del av sina medlemmar. Motståndarna hävdade däremot att fackföreningsrörelsens partipolitiska engagemang gjorde att arbetare med en annan politisk uppfattning inte ville ansluta sig till fackföreningen. Det skulle vara ovärdigt att räkna in medlemmar i ett politiskt parti utan att fråga efter deras uppfattning.

Typografiska föreningen i Stockholm uttalade sig redan vid den tiden för neutralitetsprincipen: "En fackförening skall kunna samla alla yrkesutövare oavsett vilken åskådning de hysa i religiösa eller politiska frågor. Det kan inte ske, om fackföreningen ansluter sig till ett visst religionssamfund eller ett visst politiskt parti. Vad respektive medlemmar i detta hänseende göra som enskilda personer är deras ensak." Jag anser att det här uttalandet fortfarande äger sin giltighet och tyvärr måste upprepas.

Internationellt förekommer kollektivanslutning bara i undantagsfall. För närvarande finns det egentligen bara ett fåtal länder som tillämpar principen. Under de senaste åren har delvis en ny form börjat tillämpas. Storavdelningarnas tillkomst, som gör att de beslutande organen – dvs. representantskapet – ofta motsvarar bara en eller annan procent av medlemmarna, har inneburit att det direkta medlemsinflytandet helt eller delvis har eliminerats. Vi som arbetar inom den fackliga LO-rörelsen vet att det här är ett stort problem. De ofta mycket knappa majoriteterna för en anslutning ger också klart besked om att det inte bara är i de breda medlemsgrupperna som man reagerar inför ett system, som betyder att man undantar sina egna arbetskamrater från deras elementära rättighet att fritt få välja politisk gemenskap, utan att det också bland de aktiva förtroendemännen råder stor tveksamhet eller motstånd. Reservationsrätten ursäktar inte det här tillvägagångssättet. Det normala måste väl ändå vara att också inträdet i en organisation sker på eget initiativ och inte bara utträdet.

De senaste årens kritik har inte kommit bara från dem inom fackföreningsrörelsen som arbetat mot ett kollektivt anslutningssystem, utan framför allt i pressen har problemet diskuterats allt livligare. Framstående journalister – bland dem flera socialdemokrater – har sällat sig till de många som menar att det inte kan anses förenligt med en god och utvecklad demokrati att tvångsvis fösa in människor i ett politiskt parti som de inte sympatiserar med. Och även om man sympatiserar med just detta parti är systemet betänkligt. Hjalmar Branting antydde det när han – enligt min mening – tog avstånd från en utveckling mot en politisering av fackföreningsrörelsen i några rader i en av sina böcker: "I fackföreningsrörelsens eget intresse böra socialisterna vara angelägna om att i allmänhet icke låta fackföreningarna som sådana bli den politiska agitationens härdar."

Nu tycks en opinionssvängning vara på gång. Många fackföreningar har inte förnyat sitt kollektiva medlemskap. Det är därför jag hävdar, fru talman, att en lagstiftning som hindrar nuvarande förhållanden inte är av nöden. Men ett uttalande av riksdagen i enlighet med reservationen skulle befrämja de strävanden till vitalisering och förnyelse av den fackliga

rörelsen som man där arbetar på. Jag menar att facklig solidaritet går mycket väl att förena med politisk frihet.

I detta anförande instämde herr Hörberg (fp).

Herr ÅKERLIND (m):

Fru talman! Vi har vid flera tidigare riksdagar diskuterat kollektiv anslutning till politiskt parti. Jag har för varje år som frågan har varit uppe hoppats att det skulle vara sista gången som vi behövde diskutera den i riksdagen. Jag har hoppats att förnufts och rättvisans röster skulle segra inom det socialdemokratiska partiet och att man skulle avveckla kollektivanslutningssystemet. Det socialdemokratiska partiet är ju det enda parti som använder denna diskriminerande metod att skaffa sig medlemmar.

Kollektivanslutningen tycker vi inte om, säger LO:s tidning Aftonbladet i dag. Vi vet att det finns många inom det socialdemokratiska partiet som vill avskaffa kollektivanslutningen. Tyvärr tvingas vi för varje år som går att konstatera att förnuft, rättvisa och hänsyn till andra uppfattningar inte har fått majoritet inom det socialdemokratiska partiet.

Det gör att jag och andra tvingas att återkomma med motioner i ärendet. Det gör också att motionerna blir allt skarpare formulerade. Själv tillhör jag de ca 150 000 som det tidigare talats om här och som fått uppleva avigsidorna av kollektivanslutningssystemet, och därför inser jag att kollektiv anslutning av medlemmar till politiskt parti måste upphöra på ett eller annat sätt. När inte socialdemokraterna själva tycks vilja göra något så måste vi förordna lagstiftning.

Det är drygt en tredjedel av LO:s medlemmar som är kollektivt anslutna till socialdemokratiska partiet. En mycket liten del av alla dessa har själva varit med om att besluta i frågan – helt enkelt därför att frågan ofta avgjorts på ett representantskapsmöte, dit endast de få medlemmar som sitter i representantskapet varit kallade. När informationen till medlemmarna om besluten är dålig eller inte går fram, blir också reservationsrätten en illusion. Dessutom finns det nu på vår arbetsmarknad ett ökande antal utlänningar, som även om de får reda på besluten kanske inte har en aning om vad de innebär, därför att de inte förstår språket eller därför att det är fråga om något som de inte haft beröring med i sina hemländer.

Om en opartisk utredning skulle göras, så är jag personligen övertygad om att den skulle visa att mindre än hälften av LO-medlemmarna vet, om de är kollektivt anslutna till socialdemokratiska partiet eller inte. Både bland de kollektivt anslutna och bland de icke anslutna är osäkerheten, ovissheten och oklarheten i dessa frågor enorm. Vilka möjligheter, herr Andersson i Stockholm, har de, som inte känner till om de är kollektivt anslutna, till medinflytande, vilket de ju skulle ha genom kollektivanslutningen, som herr Andersson talade om?

Herr Andersson började vidare tala om ekonomi i detta sammanhang, och det visar ju att herr Andersson har samma uppfattning som före riksdagsledamoten Nils Kellgren deklarerade, när han i en tidigare debatt sade att kollektivanslutningen bara är en ekonomisk fråga. Man är alltså

rädd att mista medlemmar, så rädd att man är beredd att tumma på den enskildes fri- och rättigheter för att skaffa socialdemokratiska partiet ekonomiska fördelar.

Jag är emellertid inte helt säker på att ett slopande av kollektivanslutningen skulle minska medlemsantalet för det socialdemokratiska partiet, ty de som nu tror att de är kollektivanslutna men inte är det skulle då kanske söka individuellt medlemskap. Alla de som nu blir medlemmar mot sin vilja skulle samtidigt slippa det obehaget. Då fick den enskilde sin fulla valfrihet på detta område. Jag tycker att vi måste slå vakt om den enskildes föreningsrätt, rätten att välja förening eller politiskt parti.

Sverige bör ge sina medborgare de rättigheter som tillkommer dem enligt FN-stadgan, nämligen att ingen må tvingas att tillhöra organisation. Det är orimligt att en liten beslutande grupp i en organisation skall sitta och bestämma att alla medlemmar i organisationen skall ha samma politiska åsikt som majoriteten av de beslutande, och därmed tvångsanslutas till ett politiskt parti. Inser inte majoriteten av socialdemokraterna det, då skall de inte längre kalla sig demokrater, därför att då har de en diktaturuppfattning.

Motionerna innebär att vi genom lagstiftning skulle tillförsäkra den enskilde valfrihet. Nu vill inte reservanterna i utskottet gå så långt. De hoppas i stället på att det genom opinionsbildning skall vara möjligt att på frivillig väg få till stånd denna valfrihet, så att endast de som själva begär inträde i ett parti skall registreras som medlemmar. För närvarande är det ju t. o. m. så, att socialdemokratiska partiet inte ens vet namnen på dem som är kollektivt anslutna utan endast vet hur många man får betalt för av fackföreningen. I sådana fall kan läget uppstå att varken det socialdemokratiska partiet eller den enskilda berörda personen vet om han är medlem eller inte.

De grundläggande värderingar som finns i reservationen tycker jag är så självklara att även socialdemokrater bör ställa sig bakom dem i eget intresse. Det är inte farligt att ge den enskilde suverän rätt att själv bestämma över vilket politiskt parti han eller hon vill tillhöra. Jag upprepar: Det är inte farligt.

Därmed, fru talman, yrkar jag bifall till reservationen.

Herr AHLMARK (fp):

Fru talman! Sten Andersson uppträder ju här i dag i två egenskaper: dels som partisekreterare, dels som ledamot av konstitutionsutskottet. Tyvärr tyckte jag att det bara var partisekreteraren som talade. Av en ledamot av konstitutionsutskottet förväntar man sig ändå mer principiella synpunkter på sådana medborgerliga fri- och rättighetsfrågor som vi nu diskuterar. Det är inte säkert, Sten Andersson, att det som är bra för det socialdemokratiska partiet alltid måste vara bra för fri- och rättigheterna i landet. Det är inte säkert att det som är bra för den socialdemokratiska partikassan med nödvändighet är rimligt som rekryteringsmetod för ett politiskt parti.

Här har herr Schött, herr Boo, herr Molin, herr Jonsson i Alingsås och herr Åkerlind gett bakgrunden och den idépolitiska syn som reservationen bygger på. De motargument som har kommit från Sten Andersson

följer det gamla mönstret.

Han talar om banden mellan fackföreningsrörelse och socialdemokrati. Men i så fall: finns det då inte någon naturlig samhörighet mellan den majoritet av fackföreningar, som *inte* ansluter sina medlemmar kollektivt till SAP, och det socialdemokratiska partiet?

Dessutom: Om samarbetet och samkänslan är så självklara – varför låter man då inte de till fackföreningarna anslutna själva individuellt begära sitt inträde i det socialdemokratiska partiet?

Så säger Sten Andersson att det här är en sak för fackföreningsrörelsen att själv bestämma över. Men om man anser att det bör vara en medborgerlig rättighet för den enskilde att själv bestämma om han eller hon skall gå in i ett politiskt parti och i så fall vilket, och om man anser det vara stötande med kollektiv rekrytering av medlemmar till politiska partier, så är det klart att vi som tycker så har all rätt och all skyldighet att bedriva opinionsbildning mot ett sådant förfarande.

Och dessutom, Sten Andersson: Visst är det klart att det är fackföreningen som fattar beslutet. Men det är det socialdemokratiska partiet som tar emot medlemmarna som ansluts kollektivt. Den hållningen från det socialdemokratiska partiet har vi självfallet all rätt att kritisera.

Sedan vevar Sten Andersson den gamla skivan om att det här är en fråga om partifinansiering. Det är det inte alls. Vi har inte tagit upp frågan om att fackförbund och fackföreningar ger pengar till det socialdemokratiska partiet. Här gäller det inte pengar utan människor. Och tanken t. ex. med de statliga anslagen till partierna var ju även att *göra partierna mindre ekonomiskt beroende av sammanslutningar utanför partiet eller nära partiet*. Införandet av statligt och kommunalt partistöd borde därför ha underlättat för socialdemokratien att avveckla det här systemet. Det har man ännu inte gjort.

Folkpartiet har ju frivilligt avstått från bidrag från juridiska personer. Varför kan inte socialdemokratien frivilligt avstå från kollektivanslutningen?

Får jag göra en parallell. Antag att en grupp i samhället – en miljögrupp, en nykterhetsförening, en tjänstemannaklubb eller liknande – med majoritetsbeslut kom fram till att de skulle ansluta sina medlemmar till folkpartiet. Antag att man gav dem rätt att reservera sig, men alltså fattade beslutet att i klump ansluta föreningens medlemmar till folkpartiet, därför att man ansåg att vi arbetar för deras idéer och intressen. Av vilket skäl är ett sådant förfarande så otänkbart?

Jo, av två skäl. För det första skulle detta inte kunna inträffa i en församling, som till större delen bestod av liberaler. De kunde vara hur partiengagerade som helst, de kunde ha hur stor majoritet som helst för folkpartiet – *vilket kunde vara naturligt för de grupper jag här nämnde* – de skulle ändå aldrig komma på tanken att föreslå kollektiv anslutning till partiet. För liberaler är något sådant otänkbart. Liberaler har i flera årtionden motarbetat kollektivanslutningen på ideologiska grunder.

För det andra: om denna ansökan ändå kom in, helt hypotetiskt, vad hade inträffat? Vad skulle folkpartiet då ha sagt om den? Svaret är självklart: vi skulle omedelbart avvisa den. Vi skulle svara ungefär: Det

gläder oss att ni i den här gruppen för en aktiv miljöpolitik eller att ni i den här föreningen för en aktiv nykterhetspolitik, eller att ni här i tjänstemannaklubben har funnit att folkpartiet står era egna värderingar nära. Men för oss är det otänkbart att till vårt parti ta emot någon enda människa, som inte själv genom egen ansökan begär det. Därför är ni i den här föreningen välkomna att individuellt gå in i partiet; det skulle glädja oss om ni gjorde det. Men er kollektiva anslutning kan vi omöjligt godta, eftersom den står i strid med våra liberala ideal.

Därför, fru talman, vore det bra om vi förde den här diskussionen på ett sätt som visar att vi vet vad den handlar om: en central princip om en medborgerlig rättighet. Och den avgörande frågan, som Sten Andersson bör besvara, är denna: Vad är det för fel på tanken att en människa genom egen ansökan och ett personligt ställningstagande begär sitt inträde i ett politiskt parti? Vad är det för fel på den principen?

Herr NILSSON i Kalmar (s):

Fru talman! Herr Ahlmark började sitt anförande med att tala om fri- och rättigheter, och jag tycker åtminstone att herr Ahlmark tar sig rättigheter i denna kammare. Jag undrar om det finns någon fråga i dag, som herr Ahlmark inte har varit uppe i. Man börjar väl snart ifrågasätta om vi inte skulle skaffa en egen talarstol åt herr Ahlmark.

Den frågan som vi här diskuterar är en gammal bekant, nästan en följetong. Den har behandlats om och om igen under de senaste riksdagarna. Det fackliga-politiska samarbetet inom arbetarrörelsen irriterar de borgerliga. De vet att så länge fackföreningsrörelsen och socialdemokratin håller ihop har de ingen chans att ta makten i detta land, och därför försöker de nu skapa motsättningar. Systemet med kollektivanslutning är som bekant mycket gammalt; det härrör från fackföreningsrörelsens begynnelse och har alltså praktiserats i 70 à 80 år. Men detta historiska samband brukar de borgerliga representanterna förneka, vilket bara visar hur litet man känner arbetarrörelsen invändigt. Flera av de inlägg som gjorts i dag tyder för övrigt på att talarna inte behärskar dessa frågor; man vet helt enkelt inte vad man talar om.

Kollektivanslutningen har fungerat så länge att systemet har blivit en tradition, en praxis. I vanliga fall går man inte emot en sådan tradition eller praxis. Tvärtom brukar man respektera den i allra högsta grad. Ofta upphöjer vi t. o. m. en praxis till lag. Här vill man nu från borgerlig sida göra tvärtom och lagstifta mot praxis – ja, t. o. m. gå så långt att man vill fastställa det i grundlagen. Jag skulle för min del verkligen vilja varna för detta.

Folkpartiet och moderata samlingspartiet har i år väckt motioner där man hemställer om lagstiftning på detta område. Jag konstaterar att centerpartiet däremot inte har krävt någonting sådant. Inom centerpartiet har man varit försiktigare, och det skall jag respektera. Det finns för övrigt kanske också skäl för det.

Det är, tycker jag, all anledning för oss inom fackföreningsrörelsen att uppmärksamma folkpartiets och moderata samlingspartiets lagstiftningsiver i denna fråga. Man vill ha en lagstiftning som är riktad direkt emot fackföreningsrörelsen, och det är inte första gången en sådan lagstiftning

föreslås. Herrementaliteten förefaller sitta i fortfarande på sina håll.

Varför stöder då fackföreningsrörelsen det socialdemokratiska partiet? Jo, därför att det är det enda parti som vi anser tillvaratar våra intressen på ett riktigt och fullvärdigt sätt. Vi vet att vi har vunnit stora framgångar tillsammans med socialdemokratiska partiet, att det har tillvaratagit våra intressen och fört en politik som vi haft fördel av. Vi har tillsammans omvandlat det här samhället, vi har fått det mera rättvist, mera demokratiskt över huvud taget. Vi är medvetna om att det återstår mycket att göra, och därför avser vi också att bibehålla denna samverkan. Vi vill fortsätta det reformarbete som vi tillsammans har påbörjat.

Kollektivanslutningen är för fackföreningsrörelsen en praktisk arbetsform. Varje enskild fackförening beslutar fritt i denna fråga, och varken fackförbunden eller Landsorganisationen kan påverka den i dess beslut.

Det hävdas att kollektivanslutningen innebär tvång. Trots att denna fråga behandlats i riksdagen ett flertal år har jag ännu inte hört någon som kommit med ett hållbart bevis för att tvång skulle föreligga. Var är det tvång man talar om? Reservationsrätt finns, och det behöver inte anges något som helst skäl. Skälen kan självfallet vara många — de behöver inte alls vara politiska. En reservation respekteras också.

Man har i någon motion i år och även härifrån talarstolen hävdats att reservationsrätten är begränsad. Det är den inte alls! Alla som vill reservera sig har full möjlighet att göra det.

Det har märkligt nog också hävdats att besluten fattas av ett fåtal. Det har hänvisats till att fackföreningsrörelsen bildat storavdelningar och representantskap, som fattar besluten. Men jag skulle vilja ifrågasätta om de skribenter som författat motionerna och de debattörer som varit uppe i talarstolen verkligen har tänkt igenom vad det är de pratar om. Vi har det parlamentariska systemet, vi har majoritetsbesluten, vi har den representativa demokratin i detta samhälle. Det är hörnstenar som vi bygger på och som även denna riksdag vilar på. Man skulle kunna fråga vilken kvist herrarna själva sitter på. Ni är väl medvetna om att ni är med om att fatta beslut som kanske är mycket viktigare än den fråga som ni här tar upp? Men vi fattar ju här beslut i den representativa demokratis form.

Går inte beskäftigheten för övrigt litet för långt när man ifrågasätter hur fackföreningsrörelsen fattar sina beslut? Herr Schött sade nyss att fackföreningsrörelsen själv inte skall fatta beslut i dessa frågor — det är för viktiga frågor för att den skall tillåtas göra det. Jag vill påstå att detta är fackföreningsrörelsens egen angelägenhet. Fackföreningsrörelsen må själv avgöra vilka beslut som skall fattas. Att frånta fackföreningsrörelsen den rätten är ett utomordentligt allvarligt steg. Det är orimligt att strypa den frihet som föreligger på det området. Vilka andra frågor skulle man för övrigt föreskriva att fackföreningsrörelsen får fatta beslut om?

Det är en vanlig regel att man inte skall lagstifta i onödan. Detta skulle verkligen — med de reaktionära tongångar vi hör i dag — bli en klasslag.

Man tycks också tro i det borgerliga lägret, att det ekonomiska stödet är det viktigaste för oss inom fackföreningsrörelsen. Av tidigare behandling av frågan framgår, att man hoppats på en minskning av kollektivanslutningen efter partistödets införande. Det är ånyo ett bevis för hur litet

man känner fackföreningsrörelsen och arbetarrörelsen i denna fråga. Politikens utformning betyder i särklass mer för oss, beroende på de politiska beslutens vikt. För oss är det av utomordentligt stor betydelse att kunna vara med om att utforma och påverka de beslut som skall fattas i denna kammare. Funnes inte det socialdemokratiska partiet skulle fackföreningsrörelsen förmodligen omedelbart starta ett sådant parti.

Jag tror att det var herr Jonsson i Alingsås som sade, att flera fackföreningar flydde från kollektivanslutningen. Det tyder på att herr Jonsson inte vet vad han talar om, eftersom kollektivanslutningen ökat varje år under senare tid. Borde det för övrigt inte säga oppositionen någonting att kollektivanslutningen ökar – trots att partistödet införts och trots att man diskuterat denna fråga och hävdade att detta är en annan institutions angelägenhet.

Det är ett önsketänkande från den borgerliga oppositionen när man säger att fackföreningsrörelsen inte bör syssla med politiken. Det kommer vi otvivelaktigt att göra, oavsett om det blir en lagstiftning eller inte. De politiska besluten är alltför viktiga för att de skall överlåtas till enbart politikerna.

Inom fackföreningsrörelsen vill man ingalunda bli satt under något borgerligt förmyndarskap i detta avseende; man vill fatta besluten om egna angelägenheter själv utan några som helst pekpinnar från den borgerliga sidan.

Skall ökad jämlikhet kunna uppnås gäller det verkligen för fackföreningsrörelsen och det socialdemokratiska partiet att arbeta tillsammans. Jag kan försäkra er att vi kommer att göra det.

Speciellt folkpartiets och moderata samlingspartiets ställningstagande i dessa frågor uppmärksammas och kommer att uppmärksammas i fackföreningsrörelsen. Vi kommer att göra allt för att förhindra att vi skall få er till förmyndare i denna fråga och för att förhindra en lagstiftning som innebär att ni bestämmer vilka beslut vi skall fatta.

Herr talman! Jag ber med detta att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande – under vilket herr talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar – instämde fru Hansson, herrar Westberg i Hofors och Olsson i Timrå, fru Thunvall, herrar Karlsson i Malung, Marcusson, Signell, Persson i Skänninge, Karlsson i Ronneby, Svensson i Eskilstuna och Gadd, fru Eriksson i Stockholm, fru Sigurdsen samt herrar Nilsson i Växjö och Peterson i Karlskrona (samtliga s).

Herr ÅKERLIND (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Nilsson i Kalmar säger att det är fackföreningsrörelsens politiska bindning som irriterar dem som kritiserar kollektivanslutningen. Det är inte alls det som i första hand irriterar i denna fråga, utan det som främst irriterar är att man tummar på den enskildes fri- och rättighet att själv besluta vilken förening, vilken organisation eller vilket politiskt parti han vill tillhöra. Men i och med att herr Nilsson i Kalmar säger detta, har han samtidigt utslungat samma fördömande av t. ex.

Aftonbladet och andra socialdemokratiska tidningar, som kritiserar kollektivanslutningen, och av alla socialdemokratiska förtroendemän, som har kritiserat kollektivanslutningen.

Herr Nilsson i Kalmar frågar: Var finns tvånget? Jag vill påstå att tvånget finns då den enskilde inte har fått reda på att han förts in såsom medlem i det socialdemokratiska partiet och alltså inte har någon som helst möjlighet att utnyttja den mycket omtalade reservationsrätten just därför att han inte har fått reda på att beslut har fattats.

Sedan påstår herr Nilsson i Kalmar att det är ett allvarligt ingrepp att frånta fackföreningsrörelsen rätten att kollektivansluta enskilda medlemmar. Det säger herr Nilsson samma dag som den socialdemokratiska regeringen har lagt fram en proposition, som kraftigt begränsar fackföreningsrörelsens handlingsfrihet.

Herr SCHÖTT (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Nilsson i Kalmar talade om herrementalitet. Jag tyckte att hans anförande i skrämmande hög grad präglades av just en sådan mentalitet. Han började med ett angrepp på herr Ahlmark, ett angrepp som jag för min del ber att direkt få protestera mot. Skulle herr Ahlmark såsom ledamot av konstitutionsutskottet inte ha rätt att yttra sig i denna utomordentligt viktiga fråga?

Sedan ville herr Nilsson göra gällande att vi inte hade någon kännedom om den historiska bakgrunden till sambandet mellan det socialdemokratiska partiet och fackföreningsrörelsen. Jag vill då erinra om att jag i mitt anförande framhöll att kollektivanslutningen har sin historiska bakgrund. Jag yttrade: "Kollektivanslutningen — — — kan måhända för gångna generationer ha framstått som förklarlig och kanske rent av försvarlig, men i våra dagar måste det betecknas som ett direkt groteskt förhållande att människor genom majoritetsbeslut — ofta vid möten där de själva inte har möjlighet att vara med — anslutes till ett politiskt parti."

Herr Nilsson påstod att kollektivanslutningen skulle vara en ensak för fackföreningsrörelsen och det socialdemokratiska partiet. Jag vill då än en gång upprepa att den inte kan vara en intern fackföreningsangelägenhet. Det är här fråga om elementära fri- och rättigheter. Det är fråga om demokrati, och det är inte en intern fackföreningsfråga.

Herr Nilsson påstod vidare att vi inte skulle veta vad vi talade om. Han må förakta herr Ahlmark och mig och andra, men här finns dock LO-anslutna medlemmar som har yttrat sig mycket sakkunnigt i denna fråga, och dem tycker jag att det finns all anledning att lyssna till.

I utskottsreservationen har vi uttalat förhoppningen om att frågan om kollektivanslutningens avveckling skulle kunna lösas på frivillighetens väg. Efter det vi har lyssnat på herr Nilsson är våra förhoppningar onekligen avsevärt decimerade.

Herr JONSSON i Alingsås (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker mig spåra en viss dualism mellan socialdemokraternas företrädare i kammaren i denna fråga. Herr Sten Andersson framhöll mycket värtaligt, och upprepade sig, att grundlagberedningen skall fundera på dessa problem. Jag uppfattade det faktiskt som ett löfte.

Sedan sade herr Nilsson i Kalmar att det inte kan komma på fråga att beredningen får syna den saken. Det bör vara fackorganisationens egen angelägenhet.

Socialdemokratin stöder de fackliga intressena, sägs det också. Är det så säkert? Är de 100 000-tals medlemmar inom t. ex. LO-rörelsen som röstar med andra partier än just SAP möjligen övertygade om samma sak?

Sedan påstods det att reservationsrätten var fullt möjlig och fullt tillämplig. Det skulle inte finnas några principiella betänkligheter och det var helt klart att man kunde använda sig av den rätten. Jag vill ändå påstå, herr talman, att jag under de år jag har jobbat som facklig förtroendeman har träffat många medlemmar som sagt: "Jag har inte det politiska modet att gå och reservera mig." Det är alltså ett större problem än vad den socialdemokratiske partisekreteraren m. fl. här vill göra gällande.

Herr Nilsson i Kalmar säger också att vårt parlamentariska system bygger på den representativa demokratin och att ett bifall till en anslutning därmed är ett fullt demokratiskt beslut. Ja, analogt med detta måste man väl säga att när avdelningar avslår en sådan framställning är en kollektivanslutning odemokratisk.

Mot mitt påstående att flera avdelningar skulle ha utträtt eller inte skulle ha förnyat sitt kollektiva medlemskap säger herr Nilsson att medlemstalet i stället har ökat. Det är naturligtvis betänkligt. Faktum kvarstår ändå att många avdelningar, som tidigare varit kollektivt anslutna, icke längre är det i dag, och de har motiverat varför.

Jag vill till sist bara säga att vi liberaler för vår del hävdar att vi behöver en stark fackföreningsrörelse — det är nödvändigt. Men den stärks inte av de bindningar som ett kollektivt anslutningssystem ger.

Herr NILSSON i Kalmar (s) kort genmäle:

Herr talman! Först herr Åkerlind! Han tycker — tydligen liksom alla övriga som har yttrat sig i denna fråga — att det är alldeles riktigt att man skall lagstifta mot fackföreningsrörelsen.

I sitt tidigare inlägg sade herr Åkerlind också att socialdemokraterna skulle ha något slags diktaturuppfattning. Jag måste säga att herr Åkerlinds motion andas en mycket underlig uppfattning. Bl. a. skriver han där att de som hade annan uppfattning inte skulle våga reservera sig eller opponera sig på något sätt därför att de skulle vara rädda för repressalier.

Delta är en allvarlig beskyllning mot svensk fackföreningsrörelse — han insinuerar att fackföreningsrörelsen skulle öva påtryckningar av olika slag.

Den herrementalitet som jag nämnde om tror jag nog i stället finns här. När fackföreningsrörelsen bildades var det vanligt att man ansåg att man borde trycka ner den. Och det är tydligen vad man är ute efter här också. Mig veterligt har det inte inträffat att man lagstiftat emot någon grupp på det sätt som man nu föreslår.

Mina reflexioner om herr Ahlmark rörde inte alls herrementaliteten, herr Schött.

Den historiska bakgrunden har tidigare förnekats i alla sammanhang av de borgerliga representanterna. Därför erinrade jag om den. Jag förstår att herr Schött med de LO-anslutna, som har yttrat sig så sakkunnigt, äsyftade herr Jonsson i Alingsås. Emellertid tror jag inte att det var så initierat och sakkunnigt som han ville göra gällande.

Jag är medveten om att några fackföreningar just inom det förbund herr Jonsson representerar — eller som han har representerat i varje fall — har lämnat det socialdemokratiska partiet. Faktum är dock att antalet kollektivt anslutna till det socialdemokratiska partiet har ökat.

Det allvarliga i detta sammanhang är det ingrepp man vill göra mot fackföreningsrörelsen, innebärande att den i fortsättningen inte själv skulle få fatta besluten i de angelägenheter som endast rör fackföreningsrörelsen själv.

Herr ÅKERLIND (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag anser att det är riktigt att lagstifta för den enskildes föreningsrätt och föreningsfrihet. Jag vill också fråga: Vad har herr Nilsson i Kalmar emot FN-stadgans bestämmelser i det avseendet? Varför är det farligt att ge den enskilde full frihet och rätt att själv bestämma om sin föreningsanslutning i alla situationer?

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Herr Nilsson i Kalmar bekände omedelbart färg och demonstrerade sitt demokratiska sinnelag eller rättare sagt sin brist på demokratiskt sinnelag när han ville förmäna herr Ahlmark rätten att yttra sig här i kammaren. Jag tycker att herr Nilsson skulle ha varit med tillräckligt länge för att förstå att när ett visst utskotts ärenden kommer upp, kan en viss talare förekomma ganska ofta i talarstolen. I dag har vi haft konstitutionsutskottets ärenden uppe och herr Ahlmark tillhör detta utskott. När herr Nilsson föreslår att vi skulle ha en särskild talarstol för herr Ahlmark, kan jag säga att herr Ahlmark ju talar bättre än de flesta. Men vi skall nog inte anordna talarstolar efter kvaliteten på anförandena, och det tror jag att herr Nilsson skall vara glad för.

När jag nu har herr Nilsson på kornet så att säga, skall jag bemöta en sak till. Herr Nilsson säger att det är klokt att till lag upphöja det som är praxis. Om det inom vissa kretsar skulle bli praxis att införa husaga, menar herr Nilsson då att den skulle införas i lagboken? Det är ungefär kontentan av vad herr Nilsson sade i det avseendet. Vilken underbar lagstiftare är inte herr Nilsson i Kalmar.

Om man skall tala klarspråk, och det bör man göra, så är det förnedrande för svensk demokrati att vi skall behöva föra en sådan här debatt. Det är verkligen beklagligt att representanter för det socialdemokratiska partiet, som gjort så mycket berömvärdt både för att bredda och fördjupa demokratin — det är helt obestridligt att så är förhållandet — skall svika just i den här frågan och framhärda i ett försvar för någonting som är ett övergrepp på grundläggande demokratiska principer. Det är underligt, herr talman, att det inte ur denna kompakta massa kan utkristalliseras en enda socialdemokrat som vill stå upp och visa att hon eller han har förstått vad detta egentligen rör sig om och som vågar stå

för den uppfattningen. Är det verkligen att fordra för mycket av demokratisk känsla att begära att någon skall våga ha ett självständigt ställningstagande? Man kan inte få fram en enda socialdemokrat som verkligen tycker att detta är det övergrepp det egentligen är.

Jag har, herr talman, motionerat om att man i grundlagen skulle införa en bestämmelse som garanterar den enskildes suveräna rätt att själv få besluta om huruvida hon eller han vill vara med i ett politiskt parti och i så fall vilket. Nu säger man i utskottet att vi inte i första hand skall lagstifta om detta. Då frågar jag: När kommer andra hand? År 1934 väcktes den första motionen i det här ärendet, och det är ganska länge sedan. Som vi hör i kammaren finns det ett kompakt motstånd från socialdemokraterna. Att hoppas på en självsanering är att hoppas förgäves. Det glädjande är att det inom själva fackföreningsrörelsen börjat visa sig tecken på att man verkligen förstått att det här inte går längre. Men socialdemokratiska riksdagsledamöter har ju, som vi märkt, inte hunnit så långt på vägen.

Jag skulle vilja fråga såväl herr Nilsson i Kalmar som herr Sten Andersson i Stockholm och ytterligare socialdemokrater – vem som helst – om hur de ställer sig till ett teoretiskt exempel – ett sådant kan man mycket väl göra eftersom det är en principfråga vi diskuterar. Om vi förutsätter att det i något fackförbund skulle bli en majoritet i styrelsen för en nazistisk rörelse – exemplet är teoretiskt, men allting kan hända i denna värld – skulle då socialdemokraterna fortfarande anse att det vore fullt riktigt att detta fackförbund anslöt sina medlemmar till ett nazistiskt parti med rasism och i sista hand folkmord på sitt program, att människor skulle kunna komma med i detta parti utan att veta om det, kanske komma med i medlemsförteckningar som skickades ut? Jag vill gärna ha svar på just den frågan, framför allt från herr Andersson i Stockholm som ju är partisekreterare.

När det nu sägs att alla vi som är emot denna kollektivanslutning har lågsinnade motiv och att vi vill komma åt arbetarrörelsen, då frågar jag – jag kan ställa frågan till herr Nilsson i Kalmar – vilka motiv de socialdemokrater har som är emot kollektivanslutningen liksom vilka motiv de socialdemokrater inom fackföreningsrörelsen har som är emot den. Har också de samma låga motiv, vill de komma åt arbetarrörelsen? Det är också frågor som tarvar sina svar.

Förre folkpartiledaren Bertil Ohlin frågade ibland när vi diskuterade dessa saker, och Per Ahlmark ställde samma fråga nu, nämligen vad det är för fel på ett system där den enskilde själv och uteslutande den enskilde själv får bestämma om hon eller han vill vara med i ett politiskt parti och i så fall vilket. Det är den grundläggande frågan och den har ännu inte besvarats. Herr Ahlmark ställde den och jag har upprepat den. Kan man inte tala om vad det är för fel på det systemet så kan man inte heller motivera varför det skall ersättas med ett annat.

Jag har alltså ställt tre frågor och jag hoppas att jag får svar på samtliga.

Herr NILSSON i Kalmar (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Sjöholm blev tydligen så arg över mitt inlägg att det första han gör när han kommer upp i talarstolen är att tala om husaga. Jag vet inte varifrån han får sådana idéassociationer – om det skulle vara någon utveckling av debatten i fortsättningen.

Han var också förargad över att jag ansåg att herr Ahlmark hade upptagit lång tid med sina anföranden under debatterna i dag och menade att det var många ärenden från konstitutionsutskottet. Det har det naturligtvis varit och det kan jag i viss mån ha överseende med, men det har också varit andra frågor som herr Ahlmark har varit uppe och debatterat länge i.

Jag vet inte om herr Sjöholm möjligen blev litet besviken för att jag inte föreslog att även han skulle få ha en egen talarstol. Herr Sjöholm tog upp kvaliteten på talarnas anföranden och ansåg att mitt senaste inlägg var botten. Skulle herr Sjöholm med den kvalitet han har på sina anföranden ha en egen talarstol så vet jag inte var vi skulle placera den.

Herr SJÖHOLM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det var länge sedan jag hörde ett så sakligt inlägg som detta från herr Nilsson i Kalmar.

När det gäller herr Ahlmarks många inlägg beror dessa på att en interpellationsdebatt inledde dagens program, och det är inte herr Ahlmark som bestämmer programmet. Herr Ahlmark deltog i en interpellationsdebatt i ett ärende som han många gånger har engagerat sig i, nämligen i frågan om oljeföreningar.

När herr Nilsson i Kalmar nu gick hela den långa vägen fram till talarstolen, varför svarade han då inte på den fråga jag ställde till honom, dvs. vilka lågsinnade motiv som driver socialdemokrater att gå emot kollektivanslutningen. Vilka lågsinnade motiv, herr Nilsson, är det som driver socialdemokrater inom fackföreningsrörelsen att vara motståndare till kollektivanslutningen? Kan herr Nilsson svara på det?

Herr WERNER i Tyresö (vpk):

Herr talman! Den fråga som vi nu behandlar kan med fog kallas en borgerlig käpphäst. Att den tilldragit sig extra intresse i år får väl närmast tillskrivas den ofta åberopade s. k. intressanta sammansättningen av riksdagen. Därför har de borgerliga partierna i år vädrat chansen att göra ett extra nummer av det här. Men efter att ha hört hela den långa raden av borgerliga talare med glöd tala emot kollektivanslutningen så ställer man sig osökt frågan om inte detta ändå har resulterat i berget som födde en råtta.

Det finns mycket om vilket det *tycks* olika. Men om tyckandet skall föranleda en behandling i denna kammare, så borde det väl ha ett samband med ett konkret förslag om ett konkret stadgande eller åtgärd. Från en del inom det borgerliga lägret är man också inne på att vilja lagstifta – det har herr Åkerlind givit uttryck för tidigare i kväll och härom föreligger också motionsyrkanden. Men i den borgerliga reservationen blev inget av detta. Man vill att riksdagen skall göra en opinionsyttring. Opinionsyttringar i denna fråga borde väl annars göras i

de organisationer som är beslutfattare om kollektivanslutning eller ej.

Men, herr talman, till sakfrågan.

För vårt partis vidkommande kan vi inte tänka oss en form för medlemsanslutning som denna. Vi kan inte se någon fördel i att i kraft av en mötesmajoritet, stor eller liten, eller som mycket ofta är fallet – ja, som regel är fallet – en mycket liten del av berörda fackföreningsmedlemmar, som medlemmar få både politiska motståndare och personer som är totalt likgiltiga för det egna partiet. Men i SAP tycks man vara nöjd med en sådan ordning. Om det nu bara berörde SAP, om det nu bara vore dess ensak, skulle frågan ligga annorlunda till. Men nu berör frågan i mycket hög grad alla dem som genom tillvägagångssättet många gånger är ovetande och i själ och hjärta motståndare till att plötsligt bli enrollerade i ett politiskt parti.

Denna ordning är principiellt felaktig. Den tillämpas på ett stötande sätt. Den ofta åberopade reservationsrätten har en utformning som verkligen inte gör det enkelt att bli reservant. Detta rimmar heller inte med strävandena att i de allmänna valen förenkla valförfarandet så mycket som möjligt – allt under bevarandet av valhemlighetens princip. Här måste de som inte vill bli partianslutna deklarerat sig. Vill de att den uppburna – genom kollektivanslutningen – högre medlemsavgiften skall komma dem själva som avgiftserläggare till godo är proceduren långt ifrån enkel. I en del fall går detta helt enkelt inte för sig. Deras erlagda meravgift tas helt sonika i anspråk. Hela denna märkliga anordning kunde beskrivas utförligare och den ger verkligen en bild som borde stämma anhängarna av kollektivanslutningen till eftertanke.

Men vilka är bevekelsegrunderna, de politiska motiven? De bygger på en ordning som måhända, på den tid den infördes, hade visst fog för sig. De bygger på utgångspunkten om en dominans inom arbetarrörelsen, som innebär en underkastelse eller ett underordnande under SAP. Av detta annexförhållande har följt ett underordnande under regeringens ekonomiska politik, ett slags beroendeförhållande som verkar hämmande på fackföreningsrörelsens aktivitet och slagkraft. Säger SAP-ledningen och regeringen – så var det under och strax efter kriget – lönestopp, då blir det lönestopp. Säger man "återhållsamhet i lönekraven" – ja, då skall också den linjen fullföljas.

Jag tycker att argumentationen från socialdemokratiskt håll här i kväll för bibehållande av kollektivanslutningen är ungefär lika torftig som den har varit under de senaste åren. Det torftigaste i det fallet var nog anförandet av herr Nilsson i Kalmar, som i debatten verkligen uppträdde som prototypen för en "gråsosse" i sin argumentering för bibehållandet av kollektivanslutningen. Men jag tror, herr Nilsson, att det är på det sättet som ni från socialdemokratiskt håll spelar de borgerliga partierna i händerna när det gäller denna fråga.

Vi är anhängare av en självständig fackföreningsrörelse. Men detta betyder inte att vi anser att fackföreningsrörelsen skall avstå från att stödja eller samverka med den politiska arbetarrörelsen. Men det skall ske under principiellt acceptabla former – det skall också ske objektivt, med beaktande av förekomsten av mer än ett enda parti inom arbetarrörelsen. Medan fackföreningar med kommunistisk majoritet valår efter valår följt

linjen om *lika* delning av valanslagen till SAP och kommunisterna, följer de socialdemokratiskt ledda fackföreningarna och framför allt fackförbunden, för att inte tala om LO, en linje innebärande att ta för sig rubb och stubb. Fåtalet undantag bekräftar regeln. Det är denna mentalitet – för övrigt dokumenterad även i fråga om partistödets utformning – som ligger i botten också i fråga om kollektivanslutningen.

Herr talman! Man har som bekant i denna kammare dragit försorg om att vpk inte blivit representerat i konstitutionsutskottet. Någon reservation som preciserar vpk-gruppens position har sålunda inte kunnat avgivas. Såväl i utskottets betänkande som i den borgerliga reservationen nämner man att de med frågan om kollektivanslutningen aktualiserade fri- och rättigheterna överväges inom grundlagberedningen. Mot den bakgrunden finner även vi det vara angeläget att till beredningen få framfört hur vi ser på denna fråga. Till vilka resultat beredningen kommer i fråga om att konstitutionellt grunda dessa rättigheter och *hur* detta skall kunna ske kommer alltså tillfälle att ges att i senare sammanhang ta ställning till.

Den borgerliga reservationen ger antydning om det man innerst inne är anhängare av och som flera borgerliga motioner yrkat men som reservanterna av opportuna skäl frånträtt, nämligen att *lagstifta*. Det må nu vara deras ensak.

För vår del anser vi att fackföreningsmedlemmarna skall träffa dessa avgöranden. Herr talman – jag har redan anfört att vi funnit det angeläget att precisera vår position samtidigt som yrkande i omnämnd riktning ställs.

Vårt yrkande och motiveringen för detsamma lyder:

”Fackföreningsrörelsens uppgift är att företräda sina medlemmars intressen. Denna uppgift fylles bäst av en facklig rörelse som behåller en organisatorisk självständighet gentemot politiska partier. Underkastelse under partipolitiska hänsyn hämmar rörelsens aktionsförmåga och inre liv. Fackföreningsrörelsens beroende till SAP har bl. a. betytt att den underordnats regeringens ekonomiska politik. Att fackföreningsrörelsen i skilda lägen stöder politiska organisationer kan i och för sig vara både nödvändigt och riktigt. Men det bör ske på basis av organisatorisk självständighet och på fackföreningsfolkets egna villkor.

Enligt vår uppfattning är därför kollektivanslutning i princip inte försvarbar. Särskilt förkastlig blir den eftersom den numera väsentligen är en form för att i partisyfte krasst utnyttja fackföreningsmedlemmarnas pengar. Dess former är också osympatiska genom att små minoriteter ofta genomdriver kollektivanslutning av stora avdelningar, och genom att reservationsförfarandet ofta på ett stötande sätt tvingar folk att offentligen utpeka sig själva och sin avvikande åskådning. Därför bör kollektivanslutningen rensas bort.

När borgerliga partipolitiker går till angrepp mot kollektivanslutningen är det dock inte av omtanke om fackföreningsmedlemmarna. De borgerliga har inget emot kollektivanslutningen när de anser att den tjänar deras egna syften. Sålunda torde flertalet borgerliga riksdagsmän vara övertygade anhängare av den religiösa kollektivanslutning, som f. n. påtvingas hela folket via statskyrkan.

Kommunisterna finner därför ingen anledning att i denna fråga delta i den borgerliga oppositionens taktiskt och egoistiskt motiverade propagandaspel. Förslaget att riksdagen skall uttala sig mot kollektivanslutning till politiska partier är dessutom praktiskt meningslöst. Ett sådant uttalande kommer att helt sakna konkret verkan, när det gäller att få bort den politiska kollektivanslutningen.

Sammanfattningsvis vill vi sålunda anföra att principen om anslutning till politiskt parti eller organisation av annat jämförligt slag bör tillkomma den enskilde själv att avgöra. I det nu aktualiserade sammanhanget bör opinionen för beaktandet av denna princip utvecklas inom berörda organisationer, i detta fall inom fackföreningarna själva, och icke genom ställningstaganden från riksdagens sida.”

Med stöd av det anförda yrkar jag, herr talman, att riksdagen med avslag på motionerna nr 3, 114, 527 samt 560 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att till grundlagberedningen för kännedom meddelas vad sålunda anförts.

Herr ÅKERLIND (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Werner kritiserade i början av sitt anförande att reservationen inte går tillräckligt långt och att den borde ha varit skarpare. Men sedan yrkade herr Werner bifall till ett kommunistiskt förslag.

Jag tycker personligen att det var litet onödigt att herr Werner yrkade bifall till sitt förslag. TV meddelade nämligen innan herr Werner började sitt anförande att herr Werner och kommunistgruppen tillsammans med de borgerliga kritiserade kollektivanslutningen men att kommunisterna i voteringen stödde socialdemokraterna.

Herr WERNER i Tyresö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Det sista, herr Åkerlind, har att göra med våra förbindelser med TV. Det är naturligtvis ett uttryck för vänstervridningen inom den svenska televisionen.

Det är ändå, herr Åkerlind, en illusion att tro att socialdemokraterna skulle ta särskilt mycket intryck av ett till intet förpliktande uttalande. Vi som känner socialdemokraterna och deras många gånger hämningslösa agerande i fackföreningarna, vet att så inte är fallet. Att herr Åkerlind tror på nyttan av att riksdagen gör ett uttalande är kanske inte så underligt, eftersom jag tror att han knappast tillhör de trägnare besökarna i den byggnadsfackförening i Uppsala eller dess sektion som han tillhör.

Herr HERNELIUS (m):

Herr talman! Den dramatik som till följd av riksdagens, som herr Werner sade, numera intressanta sammansättning har uppstått kring detta ämne har väl närmast sin grund i en ledande artikel i tidningen Arbetet häromdagen. Där gjorde man ju stor affär av vad som hända kunde, och man ställde också i utsikt att om vänsterpartiet kommunisterna röstade på något från socialdemokratisk synpunkt icke lämpligt sätt så skulle det bli hett om öronen på arbetsplatserna. Det var ungefär innebörden av

artikeln.

Nåja, Arbetet hade inte behövt vara så oroligt. Vad som händer nu är ett kommunistiskt bidrag till diskussionen i grundlagberedningen om medborgarnas fri- och rättigheter, och det är att hälsa med glädje och tillfredsställelse att ett sådant kommer. Det torde vara första gången, och är det inledningen till en rad bidrag från vänsterpartiet kommunisterna till den intressanta diskussionen om medborgarnas fri- och rättigheter i detta land som i andra länder, då är vi bara tacksamma.

Emellertid tror jag att frågan i och med dagens behandling har fallit framåt. I förra årets utlåtande från konstitutionsutskottet sade majoriteten att riksdagen bör avslå motionerna. Motiveringen är mycket kort, nämligen "under hänvisning till av riksdagen tidigare godkända utlåtanden". I en reservation från moderat håll hette det då att riksdagen borde till grundlagberedningen via Kungl. Maj:t överlämna motionerna för att beaktas vid beredningens överväganden om medborgerliga fri- och rättigheters lagfästande i ny författning. Nu, år 1971, heter det i den socialdemokratiska majoritetens uttalande i konstitutionsutskottet först att man hänvisar till tidigare yttranden och sedan kommer det nya och intressanta: "Då frågan om de i motionerna nämnda fri- och rättigheterna härjämte övervägs av grundlagberedningen, föreligger enligt utskottets mening — — —" etc.

Det är alltså på sätt och vis samma yrkande som de moderata reservanterna hade i fjol, som nu kommer igen. Jag är glad över den formuleringen. Jag tolkar den som ett tvåfaldigt löfte, dels ett löfte från de socialdemokrater som är ledamöter av konstitutionsutskottet och tillika ledamöter av grundlagberedningen att de är villiga att verka för att frågan tas upp i grundlagberedningen med allvar och kraft, dels ett löfte som då naturligtvis också måste gälla den socialdemokrat som är ledamot av denna kammare och som kanske också röstar för detta betänkande och också är ledamot av grundlagberedningen. Jag ser alltså i detta uttalande en utfästelse från dessa tre ledamöter av grundlagberedningen att grundlagberedningen verkligen bör få tid på sig att diskutera medborgarnas fri- och rättigheter och därmed inte minst kollektivanslutningen.

Man kanske inte, herr talman, har märkt det intresset tidigare, och därför är det att hälsa med stor glädje när det nu dyker upp.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Tyvärr måste jag börja med att göra herr Hernelius något besviken. Han förklarade att frågan har fallit framåt. Men vad betyder detta? I debatten har man mycket talat om samhällets skyldighet att vidta åtgärder mot kollektivanslutning på det politiska planet. Såvitt jag förstår kan samhället gripa in endast på ett sätt, nämligen genom lagstiftning. Går jag då till de olika förslag till beslut som föreligger här, konstaterar jag att majoriteten inom konstitutionsutskottet faller tillbaka på sitt tidigare uttalande att man tar avstånd från en lagstiftning på detta område.

Herr Werner tog i sitt anförande bestämt avstånd från en lagstiftning.

Nr 40

Onsdagen den
10 mars 1971

*Stadgande i lag
angående förvärv
av medlemskap i
politiskt parti*

Han talade om att en förändring icke skulle ske genom ett ställnings- tagande från riksdagens sida. Läser jag sedan den borgerliga reservationen, är man inte lika klar, men det står: "Nuvarande missförhållanden bör icke i första hand förändras genom lagstiftning utan genom åtgärder från partiernas egen sida."

Det betyder såvitt jag förstår att man inte heller vill ha någon lagstiftning mot kollektivanslutning. Herr Jonsson i Alingsås verkade mycket bestämd på denna punkt.

Hur skall då samhället gripa in? Tydligen väntar man sig att det kan ske genom uttalanden från riksdagens sida, men det är en helt ny teknik för riksdagens arbete att den i olika frågor skall anta uttalanden som skall vara vägledande och bestämmande för organisationerna.

Sedan, herr talman, må det förlåtas mig om jag fastnat för ett litet ord här: "åtgärder från partiernas egen sida." Tydligen anser de borgerliga reservanterna att det är flera parlier som har kollektivanslutning, men i debatten har man bara talat om ett. Emellertid är det inte något parti som kollektivt ansluter sig, utan det är fackföreningar som gör detta. För min del har jag tidigare i riksdagen bestämt tagit avstånd från all lagstiftning på detta område. Jag står kvar på denna ståndpunkt.

När grundlagberedningen tar upp frågorna om den enskilde medborgarens och den enskilda organisationens politiska frihet sker det i samband med behandlingen av normgivningsmakten. I det sammanhanget får man överväga vilka fri- och rättigheter som skall skrivas in i grundlagen. För mig står det klart att den enskildes politiska frihet skall upprätthållas, men även den enskilda politiska organisationens frihet bör garanteras genom grundlag. Det betyder att varje organisation skall ha rätt att bestämma över sina egna angelägenheter. Det kan hända att grundlagen bör formars på ett sådant sätt att den förhindrar en tillfällig riksdagsmajoritet att inskrida genom åtgärder som förbjuder organisationerna att ha den ena eller den andra verksamhetsformen eller anslutningsformen.

Den enskilde skall kunna ansluta sig till ett politiskt parti, men han bör också kunna få göra detta tillsammans med andra. En kollektivanslutning innebär att enskilda människor tillsammans fattar beslut om anslutning till ett politiskt parti. Om detta är en lämplig eller olämplig form är en sak som de enskilda fackföreningarna själva får avgöra.

Får jag därför till herr Hernelius säga att vi skall nog diskutera hur fri- och rättigheterna skall utformas i grundlagen, och jag är villig att föra en mycket seriös debatt om detta i grundlagberedningen. Men jag måste göra herr Hernelius besviken: Jag är inte beredd att verka för att i regeringsformen skrivs in något förbud mot kollektivanslutning.

Med detta, herr talman, yrkar även jag bifall till utskottets hemställan.

Herr HERNELIUS (m) kort genmäle:

Herr talman! "Mycket prutades ej, men hälften prutades strax." Ja, egentligen prutades det hela nu i hänvisningen till grundlagberedningen från en av medlemmarna av majoriteten i konstitutionsutskottet. Det var verkligen en ganska grotesk definition – för mig överraskande grotesk för att komma från det hållet – av kollektivanslutningen som herr Johansson i Trollhättan gav. Det innebar att medlemmarna tillsammans fattade

beslut om politisk anknytning. Det är många som inte var tillsammans när beslutet fattades. Det är många som inte vet om beslutet. Det är många som aldrig i hela sitt liv vet om att de har fått en stämpel på sig med politisk anslutning. Det är inte att fatta beslut tillsammans – det är någonting helt annat, herr Johansson.

Herr NORDBERG (s):

Herr talman! Så har vi återigen fått uppleva den nära nog årligen återkommande attacken mot kollektivanslutningen. Vi har som vanligt fått ta del av en kritik som formellt riktar sig mot det socialdemokratiska partiet men som till sin reella innebörd är ett angrepp mot den samlade fackliga rörelsen. Ja, vi har t. o. m. fått veta att medlemmarna inom fackföreningsrörelsen blir odemokratiskt behandlade. Det är en allvarlig beskylning och det är ett slag emot principen om majoritetsbeslut och hela vårt parlamentariska system.

I den här debatten om fri- och rättigheter noterar jag också att ingen av de borgerliga talarna har ifrågasatt den inskränkning som föreliggande motioner syftar till, nämligen inskränkningen i fråga om organisationernas fri- och rättigheter att i demokratisk ordning själva besluta i sina egna angelägenheter.

Låt mig också säga att kollektivanslutningen såsom form betraktad är ingen sak som endast tillämpas när det gäller anslutningen till ett politiskt parti. Inom fackföreningsrörelsen använder vi den kollektiva anslutningsformen när vi ansluter oss till ABF, Arbetarnas bildningsförbund. Vi använder också den kollektiva anslutningsformen när vi ansluter oss till FCO, de fackliga centralorganisationerna. Jag är inte helt säker, men jag tror att även de övriga partierna använder den kollektiva anslutningsformen när de ansluter sig till de studieförbund som de vill tillhöra. Själva formen kollektivanslutning är följaktligen i och för sig inte någonting som vi från fackföreningsrörelsen eller socialdemokratin är ensamma om, utan det är en form som används också av andra partier.

Jag tror att jag har anledning – i varje fall när det gäller en del av de talare som har varit uppe här i debatten – att använda något av ABC-metoden för att berätta om hur besluten om kollektivanslutning till politiskt parti fattas inom den fackliga rörelsen. Först vill jag säga att formerna varierar i fråga om vilket organ som fattar beslutet. Inom vissa fackförbund är det sektionerna och deras medlemsmöten som fattar beslutet. Inom andra förbund är det representantskapen som har avgörandet i det här beslutsfattandet. Men i båda fallen – alltså oavsett vilken form som tillämpas – överlåtes det, efter det att majoritetsbeslut är fattat om en kollektiv anslutning till partiet, till varje enskild medlem att själv fatta sitt eget beslut. Reservationsrätten innebär ju att varje enskild medlem har att ta ställning till om han vill acceptera det beslut som medlemsmötet eller representantskapet har fattat. Det tal som har framförts i olika sammanhang om att det här är fråga om att medlemmarna skall begära utträde från ett parti, som de själva individuellt icke har anslutit sig till, är helt felaktigt. När de avger sin reservation är de nämligen icke medlemmar av partiet, utan de tar ställning i sak till det beslut som medlemsmötet eller representantskapet

Nr 40

Onsdagen den

10 mars 1971

*Stadgande i lag
angående förvärv
av medlemskap i
politiskt parti*

har fattat. Är det så att man har en avvikande mening om det beslut som är fattat, så säger man ifrån att man icke vill bli kollektivt ansluten till det socialdemokratiska partiet.

Jag tror att det i synnerhet finns anledning för den talare, som anförde det odemokratiska i själva reservationsrätten, att betänka vad han egentligen uttalar sig om i det här sammanhanget. Fattade jag honom rätt, så menade han också att en facklig medlem som inte är knuten till något annat politiskt parti befinner sig i en annorlunda och besvärligare ställning när han skall avge sin reservation. Nej, ingalunda är det på det sättet. Alla som vill reservera sig har samma möjligheter att göra det på ett entydigt och likartat sätt. Det krävs inte någon som helst motivering till att man reserverar sig i detta sammanhang. Man avslöjar icke med reservationen om man stöder eller tillhör något annat politiskt parti. Man avslöjar heller inte om man röstmässigt stöder det socialdemokratiska partiet. De borgerliga partiernas egna argument – att det t. o. m. finns socialdemokrater som reserverar sig emot kollektivanslutningen – innebär ju att argumentationen faller platt till marken. I och med att en reservation avges kan man alltså icke avgöra huruvida personen i fråga har någon viss politisk sympati, utan vad man avgör är att han tar avstånd från det majoritetsbeslut som har fattats i detta sammanhang.

De angrepp som har riktats i debatten i kväll är begränsade till endast en av de former som fackföreningsrörelsen tillämpar i sitt nära samarbete med socialdemokratiska partiet. Men mellan raderna har man kunnat utläsa – och av erfarenhet vet vi – att de borgerligas indignation mot kollektivanslutningen har en betydligt djupare innebörd och mening. Vid ett flertal tillfällen har vi inom den fackliga rörelsen fått motta stark kritik för att vi över huvud taget engagerar oss i det politiska arbetet på det sätt som skett och sker. Vad man i grunden angriper är den fackliga rörelsens rätt att själv fastställa sin målsättning och uppgift och att själv besluta om vilka arbetsformer och metoder som skall användas när man söker uppfylla den målsättning som är fastlagd.

Ingen torde kunna bestrida att samarbetet mellan den fackliga rörelsen och det socialdemokratiska partiet har utgjort det väsentligaste medlet för den trygghetsskapande reformpolitik som genomförts i vårt land. En erfarenhet som den samlade arbetarrörelsen har i fråga om detta arbete är också att det oftast har varit i strid mot de borgerliga partierna stödda av arbetsgivarna, som reformer har fått genomdrivas. Den kraftsamling som samarbetet utgör har varit – och är självfallet fortfarande – en nagel i ögat på de borgerliga partierna. Den frontställning, som så klart framträtt i de strider vilka utkämpats mellan den fackliga rörelsen tillsammans med det socialdemokratiska partiet å ena sidan och borgerligheten i samarbete med de privata arbetsgivarna å den andra sidan, har på senare tid mer och mer irriterat de borgerliga partierna ur rent valtaktisk synpunkt.

Det är förmodligen detta som har gjort att man från folkpartiets sida nu är beredd att avstå från att själv tigga pengar eller motta ekonomiska bidrag från arbetsgivarna. Men jag är säker på att den värdegemenskap som föreligger mellan folkpartiet och de privata arbetsgivarna ändock icke kommer att suddas ut. Det är naturligt att de borgerliga mot denna bakgrund ur rent valtaktisk synpunkt vill åstadkomma en försvagning och

säkert allra helst ett definitivt upphörande av det nära samarbete som föreligger mellan fackföreningsrörelsen och socialdemokratien. Men jag kan försäkra de borgerliga att den värdegemenskap som präglar detta samarbete kommer att bestå. Och lika säkert är det att den fackliga rörelsen med kraft kommer att försvara sin rätt att själv bestämma över sin målsättning och uppgift liksom rätten att själv bestämma formerna för sitt arbete.

Den form för samarbete med socialdemokratien som nu så starkt kritiserats utgör ett mycket viktigt element i den fackliga rörelsens arbete. Förutom att den utgör ett viktigt ekonomiskt stöd för partiet utgör den samtidigt ett viktigt inslag i syftet att de fackliga medlemmarna på ett tidigt stadium får möjligheter att inom partiet vara med och diskutera utformningen och prioriteringen av den dagsaktuella politiken liksom den framtida politiska utvecklingen i vårt samhälle.

I detta anförande instämde herrar Brännström, Wikner, Haglund, Stadling, Högström, Alf Pettersson i Malmö, Henningsson, Bengtsson i Landskrona, Larsson i Vänersborg, Wiklund i Härnösand och Dahlberg (samtliga s).

Herr ÅKERLIND (m) kort genmäle:

Herr talman! Det har sagts tidigare här att debatten inte har tillförts någonting nytt. Men herr Nordberg tillförde verkligen debatten någonting nytt när han påstod att sedan beslutet är fattat, så överlåtes det åt varje enskild medlem att själv fatta sitt beslut. Underförstått: det skickas ut ett meddelande till varje medlem, som inte varit närvarande, att beslutet har fattats, att medlemmarna har rätt att reservera sig och hur de skall göra det. Sedan när tillämpas det systemet, herr Nordberg?

Herr Nordberg säger vidare att det krävs ingen motivering för reservation. Det har varit en helt annan ordning på många, många håll hittills, och man har direkt frågat: Varför vill du reservera dig? På andra håll har man *inte* frågat om den saken. Men sedan när tillämpas detta generellt? Det där var verkligen nyheter.

Sedan säger herr Nordberg någonting om samarbete mellan borgerliga och arbetsgivare. Jag vet inte om den frågan har något att göra med den enskildes fri- och rättigheter att själv välja sitt politiska hemvist. Men om vi ändå skall gå in på den frågan, så tror jag att herr Nordberg har fått fel för sig. Det sades ju från socialdemokratiskt håll i ATP-striden 1957 på valaffischer: Säg nej till arbetsgivarna! Är herr Nordberg beredd att i dagens läge ge de fackliga organisationerna på det statliga området samma råd?

Herr OLSSON i Stockholm (vpk):

Herr talman! Jag skulle vilja ge en belysning av hur kollektivanslutningen fungerar praktiskt för de fackföreningsanslutna medlemmarna.

Kollektivanslutningen är främst, såvitt jag förstår, ett sätt av SAP att mjölka pengar ur fackföreningsrörelsen. Den ideologiska samhörigheten mellan SAP och fackföreningsfolket ökar ju inte med kollektivanslutningen – tvärtom har den nog en stötande effekt på demokratiskt

inställda människor. Det är inget fel att fackföreningsrörelsen ekonomiskt stödjer partier som man uppfattar för rörelsens talan i riksdagen. Därvidlag har de borgerliga partierna inget att säga, eftersom åtminstone två av dem uppbär betydande stöd från det privata näringslivet, vilket ju också är avslöjande för vems talan dessa för.

Nu påstår folkpartiet i dag att man säger nej till sådana pengar. Det är svårt att få vetskap om detta, därför att man kan ju inte tränga in i vad vissa bolagsstyrelser beslutar om, men det är möjligt att det är sant. Man har emellertid inte krävt någon lagstiftning mot detta att privata företag skänker pengar till politiska partier.

Centraliseringen av fackföreningsrörelsen med allt större lokalavdelningar och representantskap som beslutande organ innebär att en mycket liten grupp fackföreningsmedlemmar beslutar om frågor som t. ex. kollektivanslutning. I den fackförening jag tillhör, Byggettan, består representantskapet av 1 procent av medlemmarna. Av representantskapets ledamöter är nu mer än hälften socialdemokrater, och dessa skulle då kunna bestämma att tillföra SAP 29 000 nya medlemmar, trots att en majoritet av medlemmarna troligen är emot en sådan anslutning. Många skulle också då komma att tillhöra två partier, om de inte reserverade sig. Det är också oklart vilka rättigheter dessa kollektivanslutna egentligen har när det gäller att besöka SAP-möten m. m.

Beträffande den reservationsrätt som de kollektivanslutna ändå har försöker man på alla sätt förhindra att den utnyttjas. I Metalls avdelning i Stockholm, som är en mycket stor fackförening, gör man så att när den avgift som betalats till SAP skall återbetalas har man på expeditionen, dit vederbörande måste vända sig, bara en kassalucka öppen. Dessutom är den bara öppen två kvällar på hela året, varför mycket stora köer uppstår. Samtidigt kan det vara tomt i andra kassaluckor på expeditionen. När medlemmarna skall betala in avgifterna till fackföreningen kan de göra det till en uppbördsman på arbetsplatsen, men när de vill ha tillbaka sina egna pengar måste de åka in till fackföreningsexpeditionen och stå i kö där. Om en reservant råkar vara sjuk eller upptagen de aktuella kvällarna och inte har råd att ta ledigt de dagar då reservantpengarna betalas ut, får han inte ut dessa pengar. Jag känner flera reservanter som låter pengarna frysa inne, därför att det är för mycket besvär med att hämta ut dem. Det är också stötande att avgifterna till SAP tas ut först, och sedan kan de återbetalas till reservanterna endast med mycket stora besvär. Dessutom har det sagts mig att det i vissa kollektivanslutna avdelningar inte finns någon möjlighet att återfå pengarna.

Detta är emellertid bara utanverket på kollektivanslutningen. Det verkligt stötande är självfallet att en liten klick människor kan ansluta en stor mängd andra till ett politiskt parti, trots att de senare inte vill detta. Jag skulle vilja höra vad socialdemokraterna hade sagt, om vi kommunister inom Byggnads gamla avdelning 36 hade kollektivt anslutit fackföreningsmedlemmarna till Sveriges kommunistiska parti. Jag vill emellertid tillägga att några sådana diskussioner inte har förts och att mitt partis stadgar inte ger sådana möjligheter. Det borde inte heller SAP:s stadgar göra. Ekonomin kan man ordna genom fackföreningsanslag från år till år, då fackföreningsfolket kan ta ställning till frågan.

Trots det som jag här anfört stöder jag inte den borgerliga reservationen, eftersom den inte är tillkommen för fackföreningsmedlemmarnas bästa utan ingår i ett propagandaspel. Däremot anser jag att fackföreningarna själva skall rätta till detta odemokratiska oskick.

Herr MOLIN (fp):

Herr talman! Jag vill fråga herr Olsson i Stockholm hur han vet att det förslag som jag har argumenterat för inte är tillkommet för fackföreningsmedlemmarnas bästa. Jag avslutade mitt anförande med att säga, att för de minst 150 000 människor som i dag mot sin vilja tvångsanslutes till det socialdemokratiska partiet borde riksdagen göra ett uttalande.

Vad sedan angår det förslag till uttalande som herr Werner i Tyresö har delat ut kan jag säga att jag instämmer med vad som står i de två första styckena i det uttalandet; självfallet inte med återstoden. Varför herr Werner och herr Olsson i Stockholm inte vill ansluta sig till vår reservation är för mig inte helt klart. Är orsaken möjligen de inledande meningarna, där vi understryker individens rätt att fritt och självständigt få välja politisk uppfattning i en demokrati?

Sedan talade herr Nordberg om hur reservationsrätten är utformad, och han polemiserade mot vad jag sade. Jag skall nu bara nämna ett exempel, som jag har hämtat ur en tidskrift, i vilken man redovisar vilket skriftligt svar ett antal kommunalarbetare fick, när de ville reservera sig mot sin fackförenings beslut att kollektivansluta medlemmarna till arbetarkommunen i Stockholm. Jag citerar:

”Upplysningsvis vill avdelningsstyrelsen meddela att de få reservationer, som finnas bland samorganisationens 16 000 medlemmar motiverats med tillkännagivande av annan politisk åskådning än den det socialdemokratiska partiet företräder.”

Ja, så var det alltså med möjligheten till politisk anonymitet i det fallet, herr Nordberg! Vad var det nu för möjlighet som gavs de socialdemokrater som ändå inte ville vara med i det socialdemokratiska partiet?

Jag frågade avslutningsvis i mitt inlägg vad de 150 000 personer som mot sin vilja kollektivt anslutits till det socialdemokratiska partiet och som i någon mening verkligen är satta under förmyndarskap får för svar av partiet när de frågar: Varför måste det vara så här?

Jag vet inte om det anförande som herr Nilsson i Kalmar höll och som föranledde en del instämmanden skall tolkas som ett svar på den frågan, det svar som dessa människor skall få. Han sade att detta är en tradition, och traditioner borde man inte ändra på. Tvärtom tyckte herr Nilsson att traditioner brukade man lagfästa.

Det är klart att det vore ett enkelt sätt att komma ifrån detta problem: att ersätta kollektivanslutningen med lagstiftning om att fackföreningsmedlemmarna skall tillhöra det socialdemokratiska partiet. Från vår sida har sagts att vi inte vill lagstifta i denna fråga. Vi hoppas att de argument vi har skall vara så övertygande att detta förhållande upphör.

Herr Nilsson i Kalmar sade anslutningsvis att så länge sambandet mellan fackföreningsrörelsen och partiet bestod gick det bra. Det vill säga

för partiet. Det är väl det svar man skulle lämna dessa 150 000 människor som inte vill bli kollektivanslutna. Systemet bibehålls därför att det är till nytta för det socialdemokratiska partiet!

Herr OLSSON i Stockholm (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Molin ställde en fråga till mig.

Skillnaden mellan den inställning de borgerliga har och den Lasse Werner och jag har är att vi godkänner pengarna som fackföreningsrörelsen ger till partiet, som man anser för dess talan i riksdagen. Vi är alltså överens om det. Däremot tycker vi att det är stötande att det skall vara förenat med ett kollektivt medlemskap i ett parti. Det är ju så att det finns två partier inom arbetarrörelsen, och de partierna får anslag, båda två, från fackföreningsrörelsen även om det största partiet får den alldeles övervägande delen av pengarna. Men vi är alltså med så långt att vi förstår att fackföreningsrörelsen och fackföreningarna vill stödja arbetarpartierna och vänder oss alltså bara emot kollektivanslutningen till partiet.

De borgerliga – och herr Molin också – vill tydligen komma åt det här att det tillförs pengar till SAP – som jag nämnde tidigare händer det också att vpk får pengar från fackföreningar. Men de borgerliga har ju aldrig krävt en lagstiftning mot att privata företag ger pengar till politiska partier. Man kan ju tänka sig att de kan upprätthålla mycket stora partier som har ett mycket stort inflytande i samhället. Det är då bara en liten grupp, nämligen styrelsen, som fattar de besluten, och de pengar man delar ut är egentligen sådant som arbetarna har arbetat ihop och som tydligen blir över.

Sedan vill jag ställa en liten motfråga, varför man först skriver motioner och kräver lagstiftning mot kollektivanslutningen och sedan går ifrån det och i stället kräver ett uttalande som vi alla vet är meningslöst, eftersom det inte får någon effekt – i varje fall är det min erfarenhet av socialdemokraterna inom fackföreningsrörelsen.

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Bara några korta reflexioner!

Jag tyckte att herr Werner i Tyresö sade många bra saker här i talarstolen – han var anhängare av en självständig fackföreningsrörelse, det var inte försvarbart att ha denna kollektivanslutning och den borde rensas bort.

Herr Werner tycker precis som reservanterna, och då anser jag att herr Werner borde rösta efter sitt eget omdöme. Men det är tydligen så att även om herr Werner nu tycker likadant som vi, så kan han inte rösta för reservanternas förslag, eftersom en del andra tycker likadant. Det är ganska ynkligt ändå, herr Werner. Rösta precis på det som ni kommunister tycker är rätt – vem som i övrigt än stöder det förslaget!

När det gäller talet om att de som nu är emot kollektivanslutningen till ett politiskt parti inte är emot kollektivanslutning till statskyrkan, kan jag säga att jag väckt motioner med bägge dessa ingredienser, herr Werner. Men det väckte ingen anklagning heller hos kommunisterna.

Herr Olsson i Stockholm jämför – liksom också herr Andersson i

Stockholm – kollektivanslutningen med att vissa politiska partier tar emot pengar från företagen. Man jämför alltså pengar och människor! Det borde vara särskilt betänkligt för kommunisterna med det förakt för kapitalet som man har på det hållet. Det är faktiskt ett människoförakt som ligger bakom detta. Jag vill gärna fråga herr Sten Andersson om han inte tycker det. Dessutom förhåller det sig ju så, som det ofta har sagts, att folkpartiet inte längre tar emot pengar från företagen – argumentet missar alltså målet även i det avseendet. Men det är framför allt mycket underligt att man på detta sätt jämställer pengar och människor.

Herr Johansson i Trollhättan säger att man mycket noga skall penetrera vilka fri- och rättigheter som bör skrivas in i grundlagen för den enskilda människan men även vilka fri- och rättigheter organisationerna skall ha. Det är naturligtvis väldigt viktigt att man då beaktar att de fri- och rättigheter man tillägger organisationerna inte får våldföra sig på den enskildes fri- och rättigheter. Den enskilde människan är ändå det viktigaste, herr Johansson.

Av vad herr Johansson sade kunde man närmast få det intrycket, att vi borde inskriva kollektivanslutningen i grundlagen. Det verkar väldigt underligt för att komma från en så klok man som herr Johansson i Trollhättan.

Jag ställde tre frågor som jag inte har fått något svar på.

Jag frågade hur det skulle bli om det gick så illa att det blev en nazistisk majoritet i något fackförbund. Det är ingen skam att bli ansluten till det socialdemokratiska partiet i och för sig, och det är ingen skam att tillhöra det socialdemokratiska partiet. Men det vore en väldig skam att bli ansluten till ett nazistiskt parti och att det utsänds medlemslistor som visar att man tillhör det. Jag frågade om även det skulle kunna motiveras. I princip är det exakt samma sak.

Jag frågade också vilka illasinnade motiv det är ni tillskriver oss – bl. a. herr Nordberg sade att detta är angrepp på fackföreningsrörelsen. I dag har i så fall LO-tidningen Aftonbladet riktat ett angrepp på fackföreningsrörelsen, eftersom man där är emot kollektivanslutningen. Många socialdemokrater, även inom fackföreningsrörelsen, är emot kollektivanslutningen. Vilka illasinnade motiv är det som driver dessa människor? Det har jag heller inte fått svar på. Det fordrar också ett svar.

Slutligen frågade jag vad det var för fel på den tes som herr Ohlin brukade föredra i talarstolen på Helgeandsholmen när han frågade vad det är för fel på ett system som vill garantera att den enskilde själv, och bara den enskilde själv, skall få bestämma om han eller hon vill vara med i ett politiskt parti och i så fall vilket? Vad är det för fel på det systemet, och varför behöver det ersättas med ett annat?

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s) kort genmäle:

Herr talman! Det måste ändå vara en mycket illvillig tolkning av vad som här sägs när det ifrågasätts om man vill i grundlagen skriva in kollektivanslutning. Jag har ju förklarat att detta inte är en lagstiftningsfråga i vare sig den ena eller andra riktningen, utan att det är en angelägenhet för fackföreningsrörelsen. Vad jag framhöll i mitt tidigare anförande var att man kanske skulle överväga om man inte i grundlagen

borde skriva in förbud mot aktioner från tillfälliga majoriteter i riktning mot ett lagstiftningsmässigt förbud mot den ena eller andra kollektivanslutningen, dvs. ett ingripande mot den suveränitet som organisationerna bör ha.

Herr WERNER i Tyresö (vpk) kort genmäle:

Ja, herr Sjöholm, vi är för en självständig fackföreningsrörelse som bekämpar kapitalet, och det är detta som skiljer vänsterpartiet kommunisterna och herr Sjöholm när det gäller självständiga fackföreningsrörelser.

Vi har tidigare under alla år hävdat samma ståndpunkt som i dag när det gäller kollektivanslutning till politiskt parti. Insatserna inom fackföreningsrörelsen från kommunistisk sida har gått i samma riktning. Det är däremot så långt jag vet inte fallet med de rätt högröstade borgerliga förespråkarna i denna debatt. Vi har hävdat att detta är en angelägenhet som skall avhandlas inom de organisationer som har att fatta beslut. Den ståndpunkten intar vi även i dag. Någon avvikelse från tidigare intagna ståndpunkter är det inte fråga om för vår del. Men bl. a. folkpartimotionen, som har krävt lagstiftning mot kollektivanslutning, har liksom andra borgerliga motionsyrkanden av samma innebörd kommit bort i hanteringen i den borgerliga reservationen – åtminstone formellt. Reservanterna anser att det inte är nödvändigt att nu lagstifta, därför att frågan om de nämnda fri- och rättigheterna jämte andra frågor skall övervägas av grundlagberedningen. Varför motionerar ni då om lagstiftning och sedan springer från det kravet i reservationen?

Herr SJÖHOLM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Frågan var väl riktad direkt till mig. Jag har ju ensam motionerat om detta.

I konstitutionsutskottet har man ansett att vi inte skall lagstifta. Det händer rätt ofta att motionsyrkanden inte bifalles. Jag anser fortfarande att vi borde lagstifta. Som jag tidigare sade började man nämligen redan 1934 att kräva förbud mot kollektivanslutning, och jag misströstar om att man kan komma någonstans med att försöka förmå socialdemokraterna att fatta vad det egentligen rör sig om. Det handlar, herr Johansson i Trollhättan, inte om suveränitet för organisationer utan om suveränitet för enskilda. Det är detta som vi slåss för.

Herr ANDERSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Låt mig först liksom herr Åkerlind uttala min beundran för den snabba nyhetsförmedling som vi har i detta land. Redan för en timme och en kvart sedan meddelade TV vad vi om en liten stund kommer att besluta. Mycket snabbare än så kan det inte gå.

Förra gången jag beklädde denna talarstol tillät jag mig säga att ingenting nytt i sak hade framkommit vare sig i motionerna, i reservationen eller i de yttranden som hade fällts före mitt anförande. Ingenting har heller från borgerligt håll under den fortsatta debatten framförts som kan betraktas såsom nytt i sak. Ett och annat utfall från er, som enligt egen betygsättning här i kväll representerar hänsynen,

rättvisan, det demokratiska sinnelaget och rättänkandet gentemot oss, som enligt herr Åkerlind representerar diktaturanda och människoförakt, skulle kunna berättiga till en mera utförlig replik. Men jag skall försöka göra våld på min natur och inte falla för frestelsen.

Några frågor har dock ställts. Jag vet inte om herr Åkerlind menade allvar med sitt påstående att det skulle finnas diktaturanhängare inom det socialdemokratiska partiet. Han nickar och menar det tydligen. Jag skulle gärna, om jag kunde hoppas på att det skulle ge något resultat, vilja upprepa vad Fabian Månsson en gång sade i riksdagen: "Vet hut, vet sjufalt hut!"

Sedan frågade herr Ahlmark – och flera har ställt den frågan – vad det är för fel på att den enskilde bestämmer sig för att ansluta sig till ett politiskt parti. Det är inget fel! Det systemet tillämpar vi. Vi har enligt vad jag kan förstå åtminstone fem gånger så många enskilt anslutna medlemmar som t. ex. folkpartiet. Men detta system har vi kompletterat med en rätt till medlemsinflytande för de fackföreningsmedlemmar som beslutar att ekonomiskt stödja det socialdemokratiska partiet, *om de själva så önskar*. Den formen är överlägsen den form som de borgerliga partierna har tillämpat genom åren då det gäller företagens bidrag till de borgerliga partierna.

Herr Sjöholm har två gånger ställt frågan hur vi skulle ställa oss om en fackföreningsstyrelse fick en nazistisk majoritet. Det är litet – herr jurist – advokatyr i den frågan! Om vi i det här landet hamnar i det läget att fackföreningarnas styrelser behärskas av nazister, då får vi inget tillfälle att diskutera den frågan – då är också samhället i övrigt behärskat av nazisterna. Fackföreningsrörelsen torde vara den sista delen av samhället som nazisterna lyckas erövra.

Så ställde herr Molin en fråga: Vad säger vi då till de 150 000 av de kollektivt anslutna medlemmarna som egentligen inte vill tillhöra det socialdemokratiska partiet? Jag kan försäkra herr Molin att jag aldrig har ställts inför den frågan. Aldrig har någon sådan medlem framträtt och ställt frågan! Skulle han eller hon göra det, skall jag naturligtvis svara: "Reservera dig! Det *skall* du göra, om du tillhör ett annat parti!" Men varför har ingen framträtt? Ja, inte beror det på vad ni har sagt här i kväll, att de borgerliga väljarna – som för all del, det tycker jag nog, uppträder ganska egendomligt ibland -- saknar politiskt kurage, utan jag tror att den här undersökningen är gjord av SIFO, eller också är det något annat slags bluff. Det vore nog, tycker jag, ganska bra om herr Molin, som är statsvetare, inte skakade av sig den vetenskapliga sanningsglidelsen när han kliver in i den här lokalen.

Vidare har både herr Ahlmark och herr Molin sagt att folkpartiet för sin del nu har avstått från bidragen från företagen. Men varför det? Vi tycker att företagen skall ha den rätten, om det är förenligt med deras intressen att stödja ett politiskt parti. Ni har ju tidigare tagit emot bidragen men har upphört med det nu. Var det någonting skumt med dem? Är det därför ni har upphört? Och är det skumt att högern fortfarande mottar bidrag? Det vore ganska intressant att få svar på de frågorna.

Jag skall inte gå vidare i repliken. Jag vill bara än en gång slå fast det

Onsdagen den
10 mars 1971

*Stadgande i lag
angående förvärv
av medlemskap i
politiskt parti*

en rad företrädare för den fackliga rörelsen redan har gjort, nämligen att frågan om kollektivanslutning, dvs. fackföreningsmedlemmarnas rätt till medlemsinflytande, *om de så önskar*, i det socialdemokratiska partiet, är en angelägenhet för fackföreningsrörelsen och inga andra, inte heller för Sveriges riksdag. Ur demokratiska synpunkter är den anslutningsformen överlägsen de former som tillämpas mellan företagen och de borgerliga partierna. Ni har nogsamnt undvikit att gå in i den debatten.

Vi vill bevara fackföreningsrörelsens politiska inflytande och dess rätt att själv i demokratisk ordning besluta om formerna för sin politiska aktivitet.

Får jag så, förutom att än en gång yrka bifall till utskottets hemställan, på det socialdemokratiska partiets vägnar rikta ett hjärtligt tack till de borgerliga motionärerna! Varje gång ni på det här sättet gör er skyldiga till inblandning i fackföreningsrörelsens inre angelägenheter ökar kollektivanslutningen. Tack!

Herr ÅKERLIND (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Andersson i Stockholm angriper mig för att jag påtalat att det finns diktaturtendenser inom socialdemokratin. Därför vill jag upprepa vad jag sade.

Jag sade bl. a.: Sverige bör ge sina medborgare de rättigheter som tillkommer dem enligt FN-stadgan, nämligen att ingen må tvingas att tillhöra en organisation. Det är orimligt att en liten beslutande grupp i en organisation skall sitta och besluta om att alla medlemmar i organisationen skall ha samma politiska åsikt som majoriteten av de beslutande och därmed tvångsanslutats till ett politiskt parti. Inser inte majoriteten av socialdemokraterna detta, skall de inte längre kalla sig demokrater, därför att då har de en diktaturuppfattning.

Det var, herr Andersson, vad jag sade, och jag vidhåller den uppfattningen vare sig herr Andersson stöttar sig på Fabian Månsson eller någon annan.

Herr MOLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Den undersökning som bl. a. låg till grund för min uppgift att minst 150 000 arbetare i dag mot sin vilja ansluts till det socialdemokratiska partiet var finansierad av Svenska kommunalarbetareförbundet och utförd av den socialdemokratiska docenten Ingemar Lindblad.

Herr Andersson i Stockholm sade att det inte framförts något nytt. Det är tydligen så att dessa minst 150 000 tvångsanslutna arbetare skall få svaret att det här systemet är bra därför att det har alltid varit så här och det är dessutom till fördel för det socialdemokratiska partiet. Det är till och med, säger nu den socialdemokratiska partisekreteraren, till fördel för det socialdemokratiska partiet att vi debatterar saken.

Herr SJÖHOLM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Andersson i Stockholm svarade inte på mina frågor – kanske på den ena. Men jag fick inte något svar alls på vad det är för illasinnade motiv som driver de socialdemokrater som är emot detta. Vad

är det för illasinnade anslag de drivs av, t. ex. Aftonbladet?

Mitt exempel var som väl är hypotetiskt, nämligen att det skulle bli ett fackförbund med nazistisk majoritet. Men det undvek herr Andersson att svara på, eftersom det enligt hans mening var alltför fruktansvärt att beröra. Exemplet är hypotetiskt, herr Andersson, och vi diskuterar här principer. Men då skulle detta system framstå i hela sin orimlighet. Det är kanske därför herr Andersson inte svarar. Då skulle det verkligen framstå hur fruktansvärt avlägset från demokrati detta är.

Herr Andersson medgav att det inte är något fel på systemet att den enskilde själv suveränt får bestämma. Men då tycker jag att vi skall ena oss om att tillämpa det systemet i god demokratisk ordning.

Herr ANDERSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Vi tillämpar det systemet, och plus detta ger vi fackföreningarnas medlemmar en rätt till medlemsinflytande som ni vill frånta dem, vilket jag inte tycker är demokratiskt.

Sedan var det som jag anade. Ingemar Lindblad lät göra den här undersökningen via SIFO. Det var precis vad jag trodde.

Till slut vill jag, herr talman, med tanke på den gynnsamma effekten på kollektivanslutningen, rikta ett alldeles särskilt tack till herr Åkerlind.

Herr CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Innan kammaren går till beslut vill jag bara till protokollet meddela att när jag om någon minut kommer att rösta för reservationen, så innefattar det ställningstagandet ett instämmande i det yrkande som har framlagts av min vän herr Werner i Tyresö i alla delar utom den som – för att citera herr Werners egna ordalag – måste betecknas som ett taktiskt och egoistiskt motiverat propagandaspel. I sak är vi nu som tidigare överens.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till 1:o) utskottets hemställan, 2:o) reservationen av herr Larsson i Luttra m. fl. samt 3:o) det av herr Werner i Tyresö under överläggningen framställda yrkandet, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då herr Molin begärde votering upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan herr Werner i Tyresö begärt votering beträffande kontrapositionen, upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 19 antar reservationen av herr Larsson i Luttra m. fl. röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit det av herr Werner i Tyresö under överläggningen framställda yrkandet.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Werner i Tyresö begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 160
Nej – 17
Avstår – 150

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 19 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Larsson i Luttra m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Molin begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 165
Nej – 160
Avstår – 2

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren uppskjuta behandlingen av återstående på föredragningslistan upptagna ärenden till kammarens sammanträde onsdagen den 17 mars.

§ 6 Interpellation nr 74 ang. den statliga avräkningen till kommunerna av uppbyren kommunalskatt

Ordet lämnades på begäran till

Herr HÖRBERG (fp), som yttrade:

Herr talman! Den av staten för kommunernas räkning uppbyrna kommunalskatten redovisas till kommunerna i takt med de sex uppbyrds-terminerna för preliminär skatt. Härvid utbetalas

dels ett förskott grundat på senast kända taxering och den utdebitering som bestämts för det aktuella året och

dels ett slutligt avräkningsbelopp grundat på det definitivt fastställda skatteunderlaget för nästföregående kalenderår.

På grund av den allmänna skattekraftökningen har detta förfaringsätt medfört en eftersläpning i utbetalningen till kommunerna av kommunalskatt. Vid slutet av 1968 uppgick eftersläpningen för primärkommunernas del till ca 2,8 miljarder eller 28 procent av den slutligt debiterade skatten år 1968.

Dagens tillvägagångssätt innebär en trefaldig nackdel för kommunerna:

1. Det förhållandet att förskottet grundas på senast kända taxering och inte på en "taxering" baserad på inkomstutvecklingens tendens under t. ex. de gångna tre åren ger – i tider av skattekraftsökning – ett för lågt förskottsbelopp för kommunerna.

2. Utbetalningstidpunkterna för de slutliga avräkningsbeloppen – sex rater under tolv månader i stället för hela beloppet omedelbart sedan taxeringen fastställts – medför likviditetsproblem för kommunerna.

3. Rättegottgörelse från statens sida till kommunerna för dessa betydande "lånebelopp" utgår inte.

Under 1970 lämnade kommunalskattekommittén sitt betänkande (SOU 1970:62) som sammanfattningsvis kan sägas endast föreslå en obetydligt bättre anpassning av förskotten till skattekraftens utveckling genom att låta dem följa förändringar i kommunernas invånarantal. Beträffande sättet för avräkningsbeloppens utbetalning och rättegottgörelse föreslås ingen förbättring. – För belysning av räntans betydelse kan nämnas att för Göteborgs kommun uppgår den årliga ränteförlusten till ca 25 miljoner kronor.

Som torde ha framgått är det nuvarande avräkningsförfarandet mycket ogynnsamt för kommunerna – och detta i en tid då kommunernas ekonomi är hårt ansträngd bl. a. på grund av ålägganden från statens sida.

Kommunal självstyrelse måste rimligtvis också innebära rätt för kommunerna att vid varje särskilt tillfälle få disponera de inkomster på vilka de baserat sin budget. Den administrativa fördelen med samordnad uppbörd av statlig och kommunal skatt – som staten åtagit sig att sköta – bör inte ge ekonomisk-politiska konsekvenser såsom vid nuvarande förfaringsätt. Relationerna mellan stat och kommun bör i detta sammanhang uppläggas på samma sätt som avräkningsförfarandet mellan penninginstitut i allmänhet – med avtalad remissuppdelning, kostnadsersättning, rättegottgörelse osv.

Med hänvisning till det anförda får jag till herr finansministern ställa följande fråga:

Är statsrådet villig medverka till en successiv övergång till en snabbare avräkning till kommunerna av kommunalskatten och en gottgörelse åt dem för ränteförlusterna?

Denna anhållan bordlades.

§ 7 Meddelande ang. dagens och morgondagens sammanträden

Herr TALMANNEN yttrade:

Sammanträdet kommer att ajourneras till kl. 2.00 för att bereda inrikesutskottet tillfälle att sammanträda för justering och färdigställande av betänkandet om förnyad giltighet av vissa kollektivavtal. Vid sammanträdet fortsättning efter ajournering förekommer endast bordläggning av det av utskottet avgivna betänkandet.

Såsom tidigare meddelats kommer betänkandet att bordläggas endast en gång. Det företas sålunda till avgörande vid början av det sammanträde som utsatts till kl. 11.00 i morgon. Därefter besvaras 22 enkla frågor och tre interpellationer. Några ytterligare beslutsärenden upptas inte till avgörande vid torsdagens sammanträde.

På hemställan av herr talmannen beslöt kammaren kl. 23.33 att ajournera sina förhandlingar till kl. 2.00.

§ 8 Förhandlingarna återupptogs kl. 2.00.

Herr TALMANNEN yttrade:

Då inrikesutskottets betänkande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förnyad giltighet av vissa kollektivavtal jämte motioner ännu inte föreligger, hemställer jag att kammaren måtte besluta att ajournera sammanträdet till kl. 3.30.

Med bifall till denna hemställan beslöt kammaren kl. 2.01 att ajournera sina förhandlingar till kl. 3.30.

§ 9 Då förhandlingarna kl. 3.30 återupptogs, anmäldes och bordlades inrikesutskottets betänkande nr 8 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förnyad giltighet av vissa kollektivavtal jämte motioner.

§ 10 Kammaren åtskildes kl. 3.31

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert